

به نام خدا

تاریخچه پیدایش توپخانه در جهان-صفحه ۱

تاریخچه پیدایش توپخانه در ایران-صفحه ۸

تاریخچه پیدایش توپخانه در سپاه-صفحه ۴۰

از گذشته های دور بشر برای تأمین امنیت خود و جامعه در برابر دست اندازی دیگران ، دست به ابداع و اختراع سلاح به منظور مقابله با دشمن می زدند . با گذشت زمان و کسب مهارت و تجربه ، پیشرفت هایی در تولید ابزار آلات مقابله با تهاجمات و غلبه بر دشمن در نبردها حاصل شد . تعداد و فراوانی نبردها طی قرون متمادی ، باعث شد که هم مدافعین و هم مهاجمین

تمایل به وارد نمودن ضربه به طرف مقابل بدون درگیری نزدیک و تحمل تلفات و خسارت به منظور حفظ برتری و تسهیل پیروزی خود بر طرف مقابل ، با انهدام موانع و مواضع امن ، مستحکم و قابل دفاع او را داشته است .

شاید بتوان نقطه شروع کار توپخانه را ، ابداع " پرتابه های توپخانه ای " همچون " منجنیق " و " فلاخن " دانست . چرا که بشر از ابتدای تاریخ و از دیر زمان ، پرتاب یک جسم سنگین به مسافت دور را ابداع نمود و به کار گرفت . ابتدا این جسم سنگین جهت تخریب دژها و قلعه ها مورد استفاده قرار می گرفت . در نتیجه می توان از فلاخن و منجنیق به عنوان " نمونه های اولیه توپ " نام برد . مدافعین قلعه ها ؛ با قرار دادن منجنیق بالای دروازه ها و یا داخل قلعه ، اقدام به پرتاب وزنه سنگین و یا ریختن آتش ، آب جوش و حیوانات موذی و وحشت آفرین همچون کیسه های حاوی مار و عقرب بر سر نیروهای دشمن مهاجم کرده و نیروهای مهاجم نیز از این وسیله با استقرار آن

در محل مناسب ، اقدام به وارد نمودن ضربه می نمودند.^۱

به عنوان نمونه می توان به حمله اسکندر مقدونی به متصرفات دولت هخامنشی با استفاده از لژیونرهای زبده یونانی معروف به " فالانژ"^۲ که مجهز به قلعه کوب های مخصوص و هم چنین منجنیق بودند ، نام برد که به راحتی حکومت و دولت هخامنشی را که از درون نیز دچار فساد اداری ، سیاسی و اخلاقی شده بود ، ساقط نمایند . در جریان نبردهای طولانی ایران و روم ، از نظر تشکیلاتی در ارتش رومی ها ، در هر لژیون یک گروه کارگر وجود داشت که وظیفه مهندسی و به کار انداختن اسلحه های پرتابی یا توپخانه ای آن روز را که شامل " کاتاپولت" و " بالیست" بود ؛ را داشتند.^۳

گذشت زمان ؛ کشف و پیدایش " باروت" یا " بارود" یا " نمک چینی" توسط چینی ها را به دنبال داشت که حاصل پیشرفت جوامع و سیر تکاملی علم بود

^۱ پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / ص ۶
^۲ مقتدر ، غلامحسین ، سرهنگ/ تاریخ نظامی ایران/ تهران چاپ فردین/ ۱۹- ۱۳۱۸ ص ۵۵

پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / ص ۵
^۳ پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / ص ۹
کریستوفر ، کنت/ اسلحه ها چگونه کار می کنند؟/ مترجم : پرتوزاده ، هادی/ ص ۴

بعضی دیگر اختراع باروت را به حکمای اسلامی نسبت می دهند . در هر صورت با قاطعیت می توان گفت که این مسلمانان بودند که نحوه تهیه و استفاده از باروت در قرون وسطی را به اروپائیان آموختند .^۴

پیدایش باروت و مواد محترقه ؛ که ظهور اسلحه های آتشین را پدید آورد ، نقطه عطف در پیشرفت توپخانه و پیدایش آن به شکل امروزی در جهان می باشد . بر اساس منابع تاریخی نقطه اوج ظهور و بروز توپخانه ، به اواخر دوره جنگ های صلیبی بر می گردد که استعمار ؛ سلاح های آتشین را جهت تصرف سرزمین های ملل شرق به خصوص کشورهای اسلامی ، وارد نبرد نمود .^۵ از این مقطع تاریخی است که تحول اساسی در قلعه کوب ها و سلاح های پرتابی به وجود آمده و " توپ های فولادی ، مفرغی و برنجی " تولید و وارد سازمان ارتش ها و سپاه ها گردید .^۶

^۴ پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ ص ۱۳ فرهنگ دهخدا

ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها/ مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش صص ۳۲ تا ۳۵

کریستوفر ، کنت/ اسلحه ها چگونه کار می کنند؟/ مترجم : پرتوزاده ، هادی/ ص ۴

^۵ پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ ص ۱۲

^۶ پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ ص ۱۳

تاریخ توپ سازی به اواخر قرن چهاردهم میلادی ؛
همزمان با قدرت گرفتن ترکان عثمانی بر می گردد .^۷
اولین توپ قدیمی بنام " واسی " یا " پوتس دی فور "
بوده است .^۸

تا حدود قرن ۱۵ میلادی جنگ افزارهای توپخانه
مورد استفاده ، بدون خان بوده و معمولاً با لوله های
ریخته گری شده ساخته می شد . برای تقویت لوله توپ
پس از ریخته گری ، قسمت خارجی لوله را به وسیله
سیم های فولادی با وایر می پوشاندند که این عمل
" غلاف کشی " نامیده می شد . تا این زمان توپ های
ساخته شده فاقد قنداق و گهواره و سایر وسایل امروزی
بود . لذا صنعت ریخته گری بر این شد جهت متحرک
نمودن توپ ، فکری کرده و روش جدیدی را اتخاذ
نماید تا حمل و نقل و پائین و بالا بردن لوله را مقدور
سازد . از اواخر قرن ۱۵ خان کشی در لوله سلاح های
سبک شروع گردید و در قرن ۱۶ شیارهای مستقیمی
در لوله های سر پُر توپ با زحمات و مشقت زیاد ایجاد

^۷ کریستوفر ، کنت/ اسلحه ها چگونه کار می کنند؟/ مترجم : پرتوزاده ، هادی/ ص ۴
کاوندیش ، مارشال/ کتاب فنی ۱- ۳۳۰۵ - TM۹ / نوامبر ۱۹۵۶

^۸ کریستوفر ، کنت/ اسلحه ها چگونه کار می کنند؟/ مترجم : پرتوزاده ، هادی/ ص ۴
کاوندیش ، مارشال/ کتاب فنی ۱- ۳۳۰۵ - TM۹ / نوامبر ۱۹۵۶

می گردید . لکن ماشین آلات جدید خان گیری که در لوله توپ های امروزی کاربرد دارد ، در سال ۱۸۴۶ به وجود آمده و با پیشرفت فناوری ، بهینه گردیده است . اولین توپی که دارای دستگاه نشانه روی ، دستگاه آتش ، دستگاه دافع و هم چنین پوکه بود ، توپ ۷۵ م.م فرانسه بود که پشتیبان توپخانه متفقین در جنگ جهانی اول بود .^۹

پیشرفت حقیقی در توپخانه ؛ حاصل تجربیات به دست آمده در صحرا و میادین رزم با انجام اقدامات تاکتیکی و عملیاتی بوده و بیشترین پیشرفت آن در قرن بیستم که جنگ های اول و دوم جهانی در آن رخ داده ، صورت گرفته است . در جنگ های اسپانیا موضوع هدف قرار دادن اهداف متحرک مانند تانک و خودرو توسط توپخانه ضرورت یافت و متخصصین کشورهای درگیر از جمله آلمان ، ایتالیا و روسیه شوروی و به موازات آن سایر کشورهای غربی ؛ سعی و تلاش زیادی را در این مسیر به خرج دادند تا بتوانند تحرک توپ ها را بالا برده و یا بر روی زره سوار کنند .^{۱۰}

^۹ کریستوفر ، کنت/ اسلحه ها چگونه کار می کنند؟/ مترجم : پرتوزاده ، هادی/ ص ۴ کاوندیش ، مارشال/ کتاب فنی ۱- ۳۳۰۵ - TM۹/ نوامبر ۱۹۵۶

^{۱۰} کریستوفر ، کنت/ اسلحه ها چگونه کار می کنند؟/ مترجم : پرتوزاده ، هادی/ ص ۴

پیشرفت علم و فناوری به خصوص در قرن بیستم و چشم طمع جهانخواران به منابع خدادادی کشورها ، باعث عدم استفاده مطلوب از علم گردیده و تولید سلاح های مخرب را به همراه داشته است . در این راستا توپ های قدیمی که ویژگی اصلی آنها " تکنیک ساده ، برد کم ، نواخت تیر پائین و قدرت تخریب ناچیز " بود ، جای خود را به توپ های پیشرفته امروزی از جمله توپ مدرن M-777 آمریکایی که پاسخگوی شرایط مختلف میادین نبرد هستند ، داده است . این هویتزر که با آلیاژ سبک "تایتانیوم" ساخته شده و از قابلیت حمل و جا به جایی هوایی ، حداقل وزن ، برد مناسب ، دقت بالا و نیاز به خدمه کمتر برخوردار است ، باعث تحول در امر پشتیبانی آتش از یگان مانوری شده است .

تاریخچه پیدایش توپخانه در ایران

در دوره ظهور اسلام ؛ درگیری ها و جنگ های اولیه در مناطق باز صورت می گرفت و لزومی به ادوات سنگین جنگی نبود . لکن همگام با قدرت گرفتن و توسعه اسلام و کشیده شدن پای جهادگران مسلمان به مناطق دور دست از جمله شهرهای ایران و شامات ، به مرور بهره گیری از ادوات سنگین جنگی مانند منجنیق معمول نیز گردید که به شاخص ترین آن در شرق ایران یعنی در خراسان بزرگ می توان اشاره نمود.^{۱۱}

شاید تعجب کنید از اینکه بدانید ایران یکی از قدیمی ترین و با سابقه ترین سازنده وسائل دفاعی و شاید نخستین کشور در جهان است که اسلحه سرد را ساخته و در موارد لزوم به دفاع از خود پرداخته است . مطالعات باستان شناسی نشان داد که سرزمین ایران جزو اولین مراکزی بود که یکصد هزار سال قبل تمدن بشری در آن آغاز گشته است . از این تمدن های اولیه

^{۱۱} پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / فصل دوم ص ۱۲

جهانی در ایران ابزاری چون چاقو ، ارّه ، تبر ، مته و سایر لوازم زندگی مربوط به عصر حجر به دست آمده که قدیمی ترین آنها یک تبر سنگی موجود در موزه ایران باستان می باشد . علاوه بر این در مناطق مختلف ایران از جمله لرستان ، تپه های دامغان و تپه سیلک کاشان ؛ اشیاء و تصاویری از سلاح های اولیه به دست آمده که گواه صادق این مدعاست .^{۱۲}

تیر و کمان یکی از سلاح های متداول و مطلوب ایرانیان قدیم تا قرن نوزدهم میلادی بود . ژان شاردن فرانسوی در سفر نامه خود در خصوص کمان های معمول عصر صفویه می نویسد :^{۱۳}

" کمان های ایرانی به شکل زیبایی ساخته می شوند و در تمام کشورهای خاوری ارزش قابل ملاحظه ای دارند . ایرانیان برای اینکه کمان را به کار بگیرند ، حلقه ای در روی زه آن قرار داده تا در موقع تمرین شصت خود را در آن فرو برند تا نتوانند زه را محکم بکشند . بهترین نوع اسلحه در

^{۱۲} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها / مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش ص ۷۷
^{۱۳} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها / مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش ص ۷۸

ایران در شهرهای اصفهان ، خراسان ، قزوین و شیراز ساخته می شد . شهر اصفهان شمشیرهای ارزشمندی تولید می کرد ، به طوری که هیچ یک از شهرهای ایران نتوانستند در این وضعیت با اصفهان برابری کنند ."

علاوه بر سلاح ، برخی از وسایل نظامی و تخریبی نیز توسط مسلمانان ساخته شد که نمونه بارز آن باروت است . باروت از با اهمیت ترین اختراعات مسلمین به شمار می رود و چینی ها و آلمانی ها (ژرمن ها) آن را از مسلمین گرفته اند . باروت که قدرت پرتاب کردن دارد ، توسط مسلمین مورد بهره برداری قرار گرفت که با آن اسلحه معروف ناریه را به وجود آوردند . مخترع باروت فردی مسلمان به اسم کالینکاس از اهالی شام بود که در قرن هفتم میلادی (اول هجری) به این کار نائل شد . مورخین اروپا که از جهان اسلام بی خبرند ، بر این گمانند که اولین استعمال توپخانه در سال ۱۳۴۷ میلادی در جنگ کرسی بوده است . در حالی که کتب موجود نشان می دهد که مسلمین در قرن

دهم میلادی یعنی سه قرن قبل از اروپایی ها از توپ در جنگ استفاده کرده اند.^{۱۴}

در جنگ های قرن نهم هجری که بین صفویه و خلفای عثمانی رخ داد ، توپخانه ترک ها سبب فتح تبریز شدند . دکتر گوستاو لوبون محقق فرانسوی می گوید که رجر باکن و آلبرت کبیر نسخه باروت را از روی کتب خط مسلمین که عبارت بوده از : شوره ده درم ، ذغال دو درم و گوگرد یک درم و نیم ؛ فرا گرفته و در اروپا اختراع نمودند.^{۱۵}

در دوره تیموریان و در زمان کشورگشایی تیمور لنگ از سال ۱۳۸۰ میلادی ؛ از باروت به صورت ابتدایی استفاده می شد . به این صورت که باروت را در ظروف سفالین قرار داده و آن را به وسیله منجنیق و سایر پرتابه ها که به " رعد انداز " معروف بودند ، به سمت قلعه های حریف پرتاب می کردند . این ظروف با برخورد به زمین یا دیوار قلعه ها ، منفجر گردیده و

^{۱۴} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها / مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش صص ۷۸ و ۷۹

^{۱۵} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها / مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش صص ۸۰

با تولید صدای مهیب ، باعث رعب و وحشت نیروها و
وارد آمدن تلفات می گردید .^{۱۶}

قبل از صفویه ؛ از توپ و پرتابه ها به عنوان یک
اسلحه ثابت در جنگ ها استفاده نمی کردند . به طوری
که در زمان حکومت شاه اسماعیل صفوی استفاده از
این نوع سلاح ها را شرم آور و ناجوانمردانه می
دانستند . و این در حالی است که در شرق با ازبک ها
روبرو بوده و در غرب ایران درگیر جنگ سخت و
خونینی در منطقه چالدران با نفوذ دولت عثمانی به
داخل مناطق غربی ایران بود و در این نبرد ارتش
ایران به علت نداشتن واحدهای توپخانه ، ضربات
سهمگینی از ارتش عثمانی به دلیل به کارگیری ۳۰۰
عراده توپ خورد و علی رغم فداکاری و ابراز
شجاعت سپاهیان شاه اسماعیل ، متحمل شکست شد .^{۱۷}
لذا شاه اسماعیل مجبور شد برای کاهش تلفات ، با یک
نیروی ۳۵۰ نفری از سواران زبده از پشت مواضع
توپخانه ، عثمانی ها را مورد حمله قرار داده و توپخانه

^{۱۶} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها / مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش صص ۸۰ و ۸۱
پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / فصل دوم صص ۱۳ و ۱۴
^{۱۷} پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / فصل دوم صص ۱۶ و ۱۷

عثمانی را از کار بیاندازد . از این زمان بود که اهمیت توپخانه برای ارتش ایران محرز گردید و فکر به وجود آوردن واحدهای توپخانه در ارتش از این زمان شکل گرفت . سپس ایران اقدام به خرید توپ از روسیه تزاری نمود . این توپ ها که به اسم پوشکا معروف بودند ، فاقد چرخ و از جنس برنج بوده و برای تیراندازی روی سکوهای سنگی سوار شده و مورد استفاده قرار می گرفتند .^{۱۸}

پس از مدتی که از اختراع توپ گذشت ، اروپائیان توپی کوچک بنام شنکل را اختراع کردند . در ایران این اختراع با تغییر کلمه به شکل شمخال در آمد و شمخال توپی بود کوچک که بر دوش حمل می شد و به تقلید از کمان فنی آسیایی ها ، یک قنناق هم برای شمخال ساختند .^{۱۹}

توپ از موقعی سلاح اصلی میدان جنگ شد که ساختن توپ های فولادی از سال ۱۸۶۰ میلادی و در کارخانه فولاد سازی کروپ در آلمان شروع شد . بعد

^{۱۸} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها/ مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش ص ۸۵

^{۱۹} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها/ مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش صص ۸۱ و ۸۲

از تبدیل لوله های توپ مفرغی به لوله های فولادی ، صنعتگران ایرانی که در ساختن سلاح های سرد مهارت داشتند ، شروع به ساخت لوله های فولادی به طور محدود کردند .^{۲۰}

در سال ۹۱۳ هجری قمری ، پرتغالی ها به خلیج فارس نفوذ کردند و با استفاده وسیع از آتش توپخانه ، جزیره هرمز را تصرف کردند . به دلیل خصومت پرتغالی ها با دولت عثمانی، تربیت سپاهیان تفنگدار و توپچی ایران به دست آنها انجام گرفت و از این پس در درگیری ها از توپ استفاده می شده است . انگلیسی ها برای بیرون راندن پرتغالی ها ، ارتش ایران را تجهیز کردند . آنها توسط برادران شرلی اقدام به تأسیس کارخانه های توپ سازی در بندر عباس ، بندر بوشهر ، اصفهان ، تبریز و قزوین کردند و در شهرهای مازندران روش های تولید آهن و ریخته گری را به ایرانیان آموختند .^{۲۱}

^{۲۰} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها / مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش ص ۸۲

^{۲۱} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها / مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش ص ۸۳

پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / فصل دوم صص ۱۷ و ۱۸

شاه عباس صفوی برای برقراری نظم و آرامش داخلی ، حفظ قلمرو ایران و توسعه آن و هم چنین پس گرفتن سرزمین های اشغالی توسط عثمانی ؛ سپاه شاهسون ها را به منظور سرعت عمل در اجرای فنون نظامی و تاکتیک های پیشرفته ، تشکیل داد .^{۲۲} پس از آرام نمودن اوضاع متشنج داخلی و تشکیل ارتش مجهز و نوین ، استفاده از توپ و سلاح آتشین را در دستور کار خود قرار داد . پس از جنگ قلعه ایروان ؛ رسته توپخانه به عنوان رسته ای مستقل جای خود را باز کرد و به دستور شاه در همان محل ، توپ ریزی و ساخت توپ توسط توپچی باشی آغاز می گردد . توپ های ساخته شده به نام «**توپ فتح**» شهرت می یابند و پس از یک دوره زمانی کوتاه ، نوع دیگری توپ به نام «**توپ نصرت**» ساخته می شود که بعدها این توپ ها کامل تر می گردند . با ورود برادران شرلی و ۲۵ نفر همراه آنان در سال ۱۰۰۷ هجری قمری به دربار شاه

^{۲۲} فلسفی ، نصرالله/ تاریخ روابط ایران و اروپا در دوره صفویه/ تهران ، چاپخانه ایران ، ۱۳۱۶ / صص ۲۳۱ تا ۲۲۶

عباس ، در سازمان و تجهیزات ارتش به خصوص توپخانه ، تحولات عمده ای صورت می گیرد .^{۲۳}

با توجه به علاقه شاه عباس به توپخانه و مهارت " سروان توماس " از همراهان برادران شرلی و هم چنین دو متخصص توپ ریزی در قزوین به نام های " ابو تراب بیک " و " مراد بیک " ، دیگر مشکلی برای توپ ریزی در ایران وجود نداشت . شاه رسته توپخانه را به عنوان یک نیروی مستقل وابسته به پیاده نظام همانند اروپائیان به وجود آورد و این نیرو مجهز به ۵۰۰ عراده توپ برنجی سرپر بود که به خوبی می توانست در میادین جنگ عرض اندام نموده و ایفای نقش نماید . تا آن زمان از سنگ به جای گلوله در توپ ها استفاده می شد که به پیشنهاد " سرآنتونی شرلی " و موافقت شاه ، ایشان با همکاری و مساعدت متخصصین ایرانی کارخانه توپ ریزی را در شهرهای اصفهان ، تبریز و زنجان تأسیس و شروع به کار می کنند . پس از آن ارتش ایران به طور دائم تعداد ۵۰۰ عراده توپ برنجی سرپر در اختیار داشت و فرمانده کل توپخانه را

^{۲۳} پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / فصل دوم صص ۱۸ و ۲۲

"امیر توپخانه" و خدمه آن را که تعداد آنها بالغ بر ۴۰۰۰ نفر می شد، "عمله توپخانه" می نامیدند.^{۲۴}

در زمان شاه عباس دوم؛ کمتر به توپخانه اهمیت داده شد به طوری که برای تسخیر قندهار، استفاده محدودی از توپخانه صورت گرفت و پس از فوت "حسینعلی خان توپچی باشی" فرمانده آن، کسی به جای او انتخاب نشد.^{۲۵}

در زمان کریمخان زند؛ توپ های موجود از بقایای توپ های دوره صفویه و اندکی هم از دوره افشاریه بودند. در این زمان توپ هایی بنام زنبورک وجود داشت که بر پشت شتر سوار می شد.^{۲۶}

پس از کشته شدن فتحعلی خان قاجار سپهسالار شاه نادر به فرماندهی کل سپاه منصوب گردیده و توانست در مقابل سپاهیان افغان به فرماندهی "اشرف افغان" در نبرد مهماندوست دامغان به پیروزی برسد. در این نبرد با درایت و استفاده حساب شده نادر از

^{۲۴} پورپیرعلی، جعفر، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ فصل دوم صص ۲۲ و ۲۳

ماشاءالله، آیتی، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها/ مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش ص ۸۳

^{۲۵} پورپیرعلی، جعفر، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ فصل دوم صص ۲۵ تا ۲۷

^{۲۶} ماشاءالله، آیتی، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها/ مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش ص ۸۷

توپخانه ، زنبورک های افغان ها به سرعت از کار افتاده و منهدم گردید . لذا نادر به قدرت و اثرگذاری توپ واقف گردیده و از این پس علاوه بر توپ و زنبورک ، از " **جمازه سواران** " و " **زنبورکچیان** " نیز استفاده می کرد .^{۲۷}

نادر ضمن رونق دادن به ارتش و تجهیز آن ؛ به توپخانه علاقه خاصی داشت و در مقطعی ۱۰۰ عراده توپ با ۵۰۰۰ توپچی ورزیده آماده اجرای مأموریت داشت که ورزیدگی اینها باعث پیروزی های نادر می گردید . به دستور نادر ، کارخانه توپ ریزی اصفهان را که از نوع مس و برنج بود و هم چنین کارخانه باروت سازی را دو باره رونق داد . پس از بازگشت از نبرد هندوستان ، تعداد توپ های خود را به ۵۰۰۰ عراده رساند .^{۲۸}

تعداد توپ های قلعه کوب نادر نیز در این زمان که گلوله هایی به وزن ۱۰۰ کیلوگرم را به مسافت های

^{۲۷} پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ فصل دوم صص ۲۹ تا ۳۲
تکمیل همایون ، ناصر/تحولات فزون در تاریخ معاصر ایران/ تهران ، دفتر پژوهش های فرهنگی/ ۱۳۷۶ ، ج ۱ ص ۶۸

^{۲۸} پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ فصل دوم ص ۳۳
شعبانی ، رضا/ تاریخ اجتماعی ایران در عصر افشاریه/ تهران ، دانشگاه ملی/ ۱۳۵۹ ص ۳۰۲

۱۰۰۰ و ۱۵۰۰ متر با قابلیت آتش سوزی زیاد پرتاب می کرد و هم چنین توپ های متوسط و سنگین سر پُر آن متجاوز از ۱۵۰ عراده بود.^{۲۹} یکی دیگر از اقدامات نادر تشکیل و تجهیز نیروی دریایی با خرید ۱۰ فروند ناو و حدود ۵۰ فروند ناوچه از انگلیس بود که بر روی هر ناو به طور متوسط ۲۰ عراده توپ تعبیه شده بود. در ضمن در بندر عباس نیز یک کارخانه توپ ریزی با کمک "جان التون" ایجاد نمود.^{۳۰}

پس از مرگ نادر یکی از سرداران او به نام "کریم خان زند" به همراه قبیله او که از منطقه ملایر بودند، بر علیه مدعیان و گردنکشان داخلی مبارزه کرده و کمابیش تمامی کشور را زیر نفوذ خود در آورد. کریم خان با برخورداری از سواران برخی ایلات و عشایر و توپچی های دوره افشار، لشکری شامل دو هنگ پیاده، دو هنگ سواره و یک فوج توپخانه فراهم نمود.

^{۲۹} پورپیرعلی، جعفر، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ فصل دوم ص ۳۳
تکمیل همایون، ناصر/ تحولات فزون در تاریخ معاصر ایران/ تهران، دفتر پژوهش های فرهنگی/ ۱۳۷۶، ج ۱ ص ۸۰

^{۳۰} پورپیرعلی، جعفر، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ فصل دوم ص ۳۳

و از وجود افسران هلندی برای تقویت توپخانه استفاده نمود.^{۳۱}

با شروع دوره قاجاریه ؛ آغا محمد خان قاجار با سرکوب طوایف مختلف و از میان به در کردن خاندان زند و فرو نشانیدن آشوب ها و وادار نمودن آنها به تسلیم ؛ حاکمیت قاجاریه را فراهم ساخت و برای اولین بار هنگ های پیاده ، سواره و توپخانه را تشکیل داد و واحد بزرگ که "تومان" نامیده می شد را از پنج هنگ پیاده ، چهار هنگ سواره ، یک فوج توپخانه ، دسته نقلیه و نیم دسته حفار تشکیل می شد را در پایتخت راه اندازی کرد.^{۳۲} نقص بزرگ قوای آغا محمد خان ؛ نبود توپخانه در قشون و نیز فقدان آلات و ادوات تخریب قلاع نظامی ، یگان های مهندسی و استحکامات و بالاخره بهداری صحرایی و اتکی تام به سواره نظام بدون همراهی و حمایت پیاده نظام و توپخانه ، علائم بدی بود که حکایت از آن می کرد که گر چه سپاهیان ایران قادر به جنگ با نیروهای آسیایی هستند ، اما در

^{۳۱} قوزانلو ، جمیل/ تاریخ نظامی ایران/ تهران ، وزارت جنگ ، ۱۳۱۰/ ج ۲ ص ۶۷۴
^{۳۲} پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ فصل دوم صص ۴۲ تا ۴۳

قوزانلو ، جمیل/ تاریخ نظامی ایران/ تهران ، وزارت جنگ ، ۱۳۱۰/ ج ۲ ص ۶۸۲

رویارویی با یک ارتش جدید و منظم اروپایی شانس پیروزی کمی دارند.^{۳۳}

یکی از متخصصین توپخانه بنام "فابویه" از گروه ژنرال گاردان در اصفهان کار توپ ریزی را شروع کرده و در عرض کمتر از یک سال موفق شدند تعداد ۳۰ عراده توپ را با تجهیزات کامل، آماده و در حضور فتحعلی شاه آزمایش نمایند. به موازات ساخت توپ، آموزش نیروهای لازم نیز انجام گرفت و فابویه موفق شد یک صنف توپخانه صحرایی مجهز به ۲۰ عراده توپ تأسیس نماید که در جنگ با روس ها بی تأثیر نبود.^{۳۴}

گروهی که همراه ژنرال گاردان به ایران آمدند و حدود یکسال در ایران به تأسیس و نوسازی ارتش ناکارآمد ایران پرداختند، هر کدام در فن خود استاد بودند و توانستند با توجه به قریحه و استعداد و کنجکاوی ایرانیان، شاگردان خوبی تربیت کنند. توپ های فابویه که در اصفهان ریخته شده بود و توپ های

^{۳۳} معتضد، خسرو/ بازخوانی وقایع نظامی در ایران/ مجله صف آجا، شماره ۳۶۳ صص ۷۶ تا ۷۷

^{۳۴} پورپیرعلی، جعفر، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه/ فصل دوم ص ۴۸

به غنیمت گرفته شده از روس ها ، هسته اصلی و اولیه توپخانه ایران را تشکیل داده و ارتش ایران به این طریق شکل گرفت . وزارت جنگ واقعی ایران اولین بار در تبریز در اطراف نایب السلطنه به جای تهران تأسیس شد . نایب السلطنه عباس میرزا با علاقه و کنجکاوی و به صورت پیگیر تمام امور را زیر نظر داشت . افسران فرانسوی از خدمت تحت فرمان آن فرمانده لایق و خوشرو و جدی و در عین حال مهربان که با برادران متفرعن ، بی سواد و قشری خود تفاوت اخلاقی و رفتار بارزی داشت ، لذت می بردند . کمتر اروپایی دیپلمات یا نظامی است که در کتاب ها و یادداشت های خود از شاهزاده عباس میرزا تعریف و تمجید نکرده باشد . همه می دانستند که او رمز و راز تأسیس و تحول ارتش نوین ایران است .^{۳۵}

صنعت توپ سازی تا زمان حکومت قاجاریه به دلیل اغتشاشات داخلی و عدم وجود یک سیاست واحد در زمینه های سیاسی و نظامی رو به ضعف نهاد و از رواج افتاد . ولی در دوره قاجاریه چند کارخانه جدید

^{۳۵} معتضد ، خسرو/ یک کاپیتان فرانسوی در میان ایرانیان/ مجله صف آجا ، شماره ۲۷۶ ص ۴۹

توپ سازی احداث شدند . در اواخر دوره قاجاریه توپ های گلوله ای چاشنی دار از کشورهای روسیه و انگلیس به ایران وارد شد . در سال ۱۲۴۱ هجری قمری ؛ بر اساس معاهده ننگین ترکمانچای و پس از شکست فتحعلی شاه قاجار از سپاه روسیه ، پیمانی بسته شد که بر مبنای آن چند شهر شمالی کشورمان همراه با امتیاز صید دریای مازندران ، به قشون غاصب روسیه واگذار شد و در ازای آن چند توپ لوله برنجی به ایران اهدا گردید . که این توپ ها همان توپ هایی هستند که از سوی شاهان قاجار بر ضد مردم و برای به توپ بستن مجلس شورای ملی ، مورد استفاده قرار گرفتند . در زمان قاجاریه ؛ به علت بی کفایتی شاهان ایران و عقب افتادن صنایع ایران از صنایع مدرن و پیشرفته جهانی و وقوف نداشتن به علوم جدید ، صنعت توپ سازی همراه با سایر صنایع از رونق افتاد و دولت های وقت خرید توپ را از کشورهای اروپایی (و در مراحل بعدی از آمریکا) به صرفه تر دانسته و صنعت توپ سازی به طور کلی برچیده شد .^{۳۶}

^{۳۶} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد / توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها / مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش صص ۸۸ تا ۸۹

با مرگ فتحعلی شاه در سال ۱۲۵۰ هجری قمری ،
با تلاش قائم مقام فراهانی ، محمد شاه میرزا به
حکومت رسید . دربار هند مقداری سلاح و مهمات را
به عنوان هدیه به همراه یک هیئت ۱۲ نفره مستشار
نظامی به دربار شاه اعزام نمود . پس از قتل قائم مقام
فراهانی نیز هیأت نظامی دیگری که در بین آنها ۸ نفر
از افسران صنف توپخانه نیز حضور داشتند ، اعزام
کرد . یکی از اقدام آنها احداث کارخانه توپ ریزی در
تبریز بود که علاوه بر توپ ، باروت نیز تهیه می
کردند . محمد شاه میرزا با لشکرکشی به سوی هرات و
خراسان در تابستان ۱۳۵۳ هجری قمری ؛ اقدام به
محاصره هرات کرده و در همان محل کارخانه های
متعدد توپ ریزی ، گلوله سازی و باروت کوبی راه
اندازی و در نبرد از آنها استفاده کرد . در حین
محاصره هرات یکی از نظامیان لهستانی به نام «
ژنرال پروسکی» با قشون ایران همکاری می کرد .
در پایان حکومت محمد شاه ، سپاه ایران حدود ۱۰۰۰
عراده توپ در اختیار داشت .^{۳۷}

^{۳۷} پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / فصل
دوم صص ۵۱ تا ۵۲

پس از در گذشت محمد شاه در سال ۱۲۶۴ هجری قمری ؛ ناصرالدین شاه بر سلطنت تکیه زد و میرزا تقی خان امیرکبیر صدارت او را بر عهده گرفت . یکی از اقدامات امیر کبیر ، تشکیل ارتش جدید بود که ۲۰۰۰ توپچی ، ۲۰,۰۰۰ زنبورکچی و چندین فوج جمازه سوار برای حفاظت از مرزها و مناطق کویری در آن پیش بینی شده بود . امیرکبیر برای بی نیازی ارتش از بیگانگان ، اقدام به احداث کارخانجات باروت سازی ، توپ سازی ، اسلحه سازی و ساز و برگ نظامی در شهرهای تبریز ، مشهد و اصفهان نموده و قورخانه منظمی را در تهران ایجاد کرد . به طوری که توپ های تولیدی از کیفیت بالایی برخوردار بود . عمارت توپخانه و میدان توپخانه در سال ۱۲۶۷ هجری قمری توسط او در تهران بنا گردید . ۱۷ روز پس از قتل امیرکبیر ؛ مدرسه دارالفنون افتتاح شد و نخستین گروه محصلین آن که ۷۳ نفر بودند ، ۲۶ نفر آنها در رسته توپخانه مشغول تحصیل بودند . تعداد نفرات

توپچی در زمان قتل امیرکبیر شامل ۶۰۷۵ نفر توپچی و ۲۷۴ جمازه سوار بودند.^{۳۸}

پس از سفر دوم ناصرالدین شاه به اروپا ، ۲ عراده توپ وارد ایران شده و پس از مدتی با گسترش هنگ قزاق و تبدیل آن به یک لشکر ، امپراطور روس تعداد ۴ عراده توپ دیگر به قزاق ایران هدیه کرد و به این نحو یک آتشبار توپخانه صحرائی بر سازمان قزاق اضافه گردید . به دنبال آن نیز یک آتشبار دیگر به لشکر قزاق اضافه و آن ۲ آتشبار توپخانه به یک گردان توپخانه تغییر سازمان داد . در سفر دیگر ناصرالدین شاه به اروپا ؛ طی مذاکراتی از اتریش اقدام به خرید توپ نمود . در نتیجه اتریش تعدادی توپ به همراه چند تن از افسران خود را به ایران فرستاد و آنها اقدام به تعلیم و تربیت حدود ۱۲۰۰ نفر از افسران جوان ایرانی نمودند در حالی که یک هنگ توپخانه شامل ۶۰۰ نفر توپچی هم وجود داشت . پس از کشته شدن ناصرالدین شاه ؛ مظفرالدین شاه و بعد از آن محمد علی شاه به

^{۳۸} پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / فصل دوم
صص ۵۴ تا ۵۸

حکومت رسیدند . لکن در مجموع تحولی در خصوص ارتش و تجهیزات آنان به وجود نیامد .^{۳۹}

با روی کار آمدن پهلوی پدر در سال ۱۳۰۰ هجری قمری توسط دولت استعمارگر انگلیس و تصاحب قدرت با برکناری خاندان قاجار ؛ کماکان تجهیز و تقویت ارتش از جمله در بُعد توپخانه با سلاح های انگلیسی ، ادامه یافت . رضاخان میرپنج تحولی در ارتش به وجود آورد و هسته اولیه ارتش او را " **بریگاد قزاق** " و " **ژاندارمری** " تشکیل می داد که به توپخانه نیز مجهز گردیده بودند . تا قبل از سال ۱۳۱۸ شمسی ؛ توپ های صحرائی شنی دار ۷۵ و ۷۶ م.م وارد ارتش ایران شده بود . پس از آن توپ های ۷۵ م.م کوهستانی بوفورس و ۱۰۵ م.م لوله کوتاه اشکودا که به وسیله شش اسب کشیده می شد ، در ارتش به کار گرفته شدند . در سال ۱۳۲۰ شمسی توپ کوهستانی تن پوندر (۱۰ پوندی انگلیسی) و توپ های ۱۸ پوندی صحرائی که با قاطر و اسب حمل می شدند ، جزئی از توپخانه ارتش ایران قرار گرفت . در همین دوران در ارتش دو آتشبار چهار

^{۳۹} پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / فصل دوم صص ۵۸ تا ۵۹

توپه ۷۶ م.م کوهستانی سدیومی روسی موجود بود که این توپ ها دارای پیش قطار بودند و با هفت قاطر و در حالت کششی با چهار قاطر حمل می شدند . در سال ۱۳۲۵ شمسی این توپ ها از رده خارج گردید . توپ ۷۵ م.م کوهستانی بوفورس پیش قطاردار ، به وسیله ۲ الی ۴ قاطر کشیده می شد و تا سال ۱۳۳۲ شمسی در ارتش ایران خدمت می کرد . بعد از مدت ها ؛ توپ های ۱۰۵ م.م لوله بلند ، ۱۵۵ م.م ساحلی و هویتزر ۱۰۵ م.م M3 به ترتیب وارد ارتش شدند . با ورود توپ به ارتش ؛ رسته نوپای توپخانه ، سیر تکاملی خود را از لحاظ آموزش و کاربرد در جنگ ها آغاز نمود . در بدو تأسیس ؛ یگان های توپخانه قادر بودند به روش نشانه روی مستقیم گلوله های آهنی را که فاقد مواد منفجره بود ، جهت تخریب بعضی تأسیسات پرتاب نمایند .^{۴۰} با کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ شمسی ، بریگاد مرکزی جزء دیویزیون قزاق و ژاندارمری تابع وزارت جنگ می شود . مجموع قوای رنگارنگ ایران که به ۲۲۸۰۰ نفر می رسید ، مطابق حکم عمومی

^{۴۰} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها / مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش صص ۸۵ تا ۸۶ پورپیرعلی ، جعفر ، سرهنگ/ کارشناس ارشد تاریخ/ تاریخ تحولات توپخانه / فصل دوم صص ۵۹ تا ۶۱

قشونی نمره یک (۱۴ دیماه ۱۳۰۰) ، رسماً هسته اصلی ارتش جدید را تشکیل داد . کاربرد واژه های ژاندارم و قزاق نیز ملغی اعلام شد و تشکیلات جدید مرکب از ۵ لشکر و یک ارکان حرب و یک هیئت شورای قشونی متشکل از ۵ دایره به وجود آمد . برای اداره امنیه کشور نیز تشکیلات امنیه کل مملکتی به وجود آمد که از سال ۱۳۰۱ تا ۱۳۱۸ تابع ادارات وزارت جنگ بود . این ۵ لشکر (طبق ماده ۶ حکم شماره ۱) عبارت بودند از : لشکر مرکز (تهران) به فرماندهی سردار سپه ، لشکر شمالغرب (تبریز) ، لشکر خراسان (مشهد) ، لشکر جنوب (اصفهان) و لشکر غرب (همدان).^{۴۱}

در سال ۱۳۱۴ شمسی سازمان نیروی زمینی ارتش به کل تغییر کرد . ۵ لشکر ، ۱۰ تیپ پیاده سازمانی شامل ۹ لشکر و ۴ تیپ مستقل و ۲ واحد توپخانه صحرائی ۱۰۵م.م لوله بلند و ضد هوایی تشکیل شد . در سال ۱۳۱۹ ؛ ارتش مشتمل بر ۱۹ لشکر بود که لشکرهای ۱ و ۲ و یک تیپ زرهی در تهران و مابقی

^{۴۱} تاریخچه نیروی زمینی ارتش ایران / مجله صف آجا ، شماره ۳۶۴ ص ۳۶

در شهرستان ها بودند . استعداد توپخانه در سال ۱۳۲۰ عبارت بود از : ۳۰ آتشبار ۱۰۵م.م لوله کوتاه ، ۲۷ آتشبار کوهستانی ، ۴ آتشبار صحرایی ، ۲ آتشبار کوهستانی شنی دار و ۹ آتشبار کوهستانی روسی .^{۴۲}

طی جنگ جهانی دوم ؛ پس از صدور فرمان ترک مخاصمه در ششم شهریور ۱۳۲۰ و برقراری حکومت نظامی در تهران و پذیرفتن تقاضای متفقین ، علاوه بر تغییرات در ۲۸ دیماه ۱۳۲۱ ، بار دیگر در سال ۱۳۲۳ در سازمان ارتش تغییرات داده شد . در تغییرات اخیر ؛ کشور به ۵ ناحیه (مرکز ، آذربایجان ، باختر ، جنوب و خاور) تقسیم و ۹ لشکر و ۲ تیپ مستقل در قالب ۶ سپاه در این نواحی استقرار یافتند . در دیماه ۱۳۳۵ ستاد کل به ستاد بزرگ ارتشتاران تبدیل و سال بعد با ایجاد پست فرماندهی ۳ نیروی زمینی ، هوایی و دریایی ؛ هر نیرو در اجرای مأموریت خود صاحب یک فرماندهی مستقل گردید . در شهریور ۱۳۳۴ نیروهای سه گانه ستاد جداگانه تشکیل دادند و در سال ۱۳۴۲ سپاه های تابعه نیروی

^{۴۲} تاریخچه نیروی زمینی ارتش ایران / مجله صف آجا ، شماره ۳۶۴ ص ۳۶

زمینی منحل و قرارگاه ارتش به وجود آمد . در سال ۱۳۵۰ قرارگاه های ارتش منحل و قرارگاه های سپاه جانشین آنها گردید و با انحلال آنها در سال ۱۳۵۳ ، لشکرها و تیپ های مستقل زیر نظر فرماندهی و ستاد نیروی زمینی قرار گرفتند .^{۴۳}

شمار نیروهای مسلح از سال ۱۳۴۰ به بعد همچنان رو به افزایش بود . به طوری که تعداد کل آنها از ۲۰۰ هزار نفر در سال ۱۳۴۲ به ۴۱۰ هزار نفر در سال ۱۳۵۶ افزایش پیدا کرد . طی سال های ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۵ شمار نیروهای مسلح سالانه به طور متوسط ۱۱ درصد زیادتیر شد . سازمان صنایع نظامی پس از صنایع نفت و پتروشیمی ، از نظر فنی پیچیده ترین و پیشرفته ترین صنایع کشور به شمار می رفت .^{۴۴}

بعد از جنگ جهانی دوم ؛ کشور آمریکا به عنوان ابر قدرت جدید پا به عرصه سیاست های جهانی گذاشت . با طراحی و اجرای کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ شمسی در ایران ، ضمن مسلط شدن آمریکا بر اوضاع

^{۴۳} تاریخچه نیروی زمینی ارتش ایران / مجله صف آجا ، شماره ۳۶۴ صص ۳۶ و ۳۷
^{۴۴} زمینی از ۱۰۰ به ۱۸۰ ، دریایی از ۲ به ۲۵ ، واحدهای کماندویی از ۲ به ۱۷ و گارد شاهنشاهی از ۲ به ۸ هزار نفر افزایش یافت .
تاریخچه نیروی زمینی ارتش ایران / مجله صف آجا ، شماره ۳۶۴ ص ۳۷

داخلی ایران ، در واقع یک جابجایی قدرت بین این کشور و کشور انگلستان در منطقه خلیج فارس صورت گرفت . در ادامه برنامه ریزی های آمریکا برای گسترش نفوذ خود در منطقه ، مطابق دکترین نیکسون که معتقد بود امنیت منطقه با هزینه کمتر توسط نیروهای بومی تأمین شود ، رژیم شاه به عنوان ژاندارم منطقه انتخاب و ارتش شاهنشاهی ایران برای انجام این مأموریت تجهیز شد . در همین دوره زمانی ، اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی اصلی ترین رقیب آمریکا در حال افزایش قدرت و چینش و توازن نیروهای خود در مقابل این قدرت جهانی جدید بود که از فاصله بیست هزار کیلومتری به حوزه نفوذ او نزدیک شده بود . به دلیل اهمیت ژئوپلیتیک منطقه خلیج فارس ، صف بندی دو ابر قدرت شرق و غرب در این منطقه از حساسیت بیشتری برخوردار بود . بنا بر این حفظ رژیم شاه و تقویت ارتش در وهله اول به خاطر دفاع از اهداف و منافع آمریکا در منطقه صورت می گرفت . مطابق اسناد موجود ؛ روند تجهیز و تقویت ارتش در دهه آخر عمر رژیم شاه ، سرعت بیشتری می گیرد . به نحوی

که بین سال های ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۷ ، حجم خرید تسلیحاتی ایران از آمریکا به ۲۰ میلیارد دلار بالغ می شود که ۱۲ میلیارد دلار آن در جریان انقلاب اسلامی و لغو قرارداد از سوی دولت شریف امامی ، محقق نگردید.^{۴۵}

در دهه ۱۳۵۰ ؛ ایران یکی از قدرتمندترین نیروهای نظامی خاورمیانه را به وجود آورده بود و از آن برای ایفای نقش امنیتی در خلیج فارس ، پس از خروج نظامی انگلستان در سال ۱۳۴۹ شمسی (۱۹۷۱ میلادی) استفاده می کرد.^{۴۶}

ایران در سال ۱۳۵۵ ؛ دارای بزرگ ترین نیروی دریایی خلیج فارس ، پیشرفته ترین نیروی هوایی خاورمیانه و پنجمین نیروی مسلح بزرگ جهان بود.^{۴۷} از طرفی روسیه نیز ابتدا با هدف دستیابی به اهداف سنتی خود یعنی دسترسی به آب های گرم جنوب و همچنین برای مقابله با نفوذ آمریکا در منطقه بایستی

^{۴۵} امام خمینی و روز ارتش/ مجله صف آجا ، شماره ۳۶۴ ص ۲۵ دشمن چگونه سد شد ؟/ مجله صف آجا ، شماره ۳۵۹ ص ۳۷
^{۴۶} لطفیان ، سعیده ، ۱۳۸۰/ ارتش و انقلاب اسلامی/ مرکز اسناد انقلاب اسلامی ، تهران ، ص ۱۷۸

امام خمینی و روز ارتش/ مجله صف آجا ، شماره ۳۶۴ ص ۲۵
^{۴۷} آبراهامیان ، پرواند ، ۱۳۷۷/ ایران بین دو انقلاب/ احمد گل محمدی و محمدابراهیم فتاحی/ نشر نی ، تهران ، ص ۵۳۶
امام خمینی و روز ارتش/ مجله صف آجا ، شماره ۳۶۴ ص ۲۵

جای پای خود در ایران را حفظ می نمود و آن را گسترش می داد . برای دستیابی به این منظور ، احزاب چپ گرا در صحنه سیاسی ایران به ویژه به حزب توده به شدت امیدوار بود . در این دوره ؛ ارتش ایران به عنوان یک سازمان ، صحنه رقابت دو ابر قدرت شرق و غرب یعنی آمریکا و شوروی شده بود . به همین لحاظ ؛ ارتش به عنوان یک تاکتیک در مقابل نفوذ کمونیسم به استخدام نیروهای مذهبی که انگیزه مخالفت بیشتری با تفکرات الحادی داشتند ، تمایل بیشتری نشان می داد .^{۴۸}

با تغییر وابستگی از انگلیس خبیث به آمریکای جنایتکار ؛ روند توسعه و تجهیز و سازماندهی نیروهای مسلح کشور دستخوش دگرگونی گردیده و تابع ضوابط و شرایط آمریکا شد . لذا عمده نیازمندی های تسلیحاتی ایران از جمله در زمینه توپخانه ، از کشورهای غربی (بالاخص آمریکا) تهیه و تأمین می گردید . در این مقطع تاریخی است که سیل تسلیحات و تجهیزات مدرن غربی به همراه هزاران مستشار

^{۴۸} امام خمینی و روز ارتش/ مجله صف آجا ، شماره ۳۶۴ ص ۲۵

نظامی به ایران به عنوان ژاندارم منطقه و خط مقدم ابر قدرت غرب در برابر ابر قدرت شرق یعنی اتحاد جماهیر شوروی ، سرازیر می گردد . و این در حالی است که نیروهای نظامی کشور در حکم مطیع و فرمانبر زیر نظر مستشاران فعالیت می کنند . در اواخر حکومت پهلوی نیز مقادیری جنگ افزارهای توپخانه از کشورهای بلوک شرق (نظیر توپ ۱۳۰ م.م و راکت انداز ۱۲۲ م.م کاتیوشا) خریداری و به خدمت ارتش ایران درآمد .

البته اکنون پیشرفت توپخانه به حدی است که می توان با اجرای تیرهای منحنی از یک موضع ثابت روی یک جبهه وسیع اجرای آتش نمود و روی هدف های مهم اجرای آتش های تمرکزی و غافلگیر کننده کرد و یکی از اصول مهم جنگ که اصل مانور است را با آتش توپخانه اجرا نمود .^{۴۹}

امروزه با توجه به رقابت های سیاسی ، نظامی و اقتصادی در جهان ، امور صنعتی وابسته به جنگ از اهمیت زیادی برخوردار شده اند و جنبه های سرّی

^{۴۹} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد/ توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها/ مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش ص ۸۶

بودن آنها اهمیت بیشتری پیدا کرده است و کشورهای صاحب نام در صنایع نظامی به هیچ قیمتی حاضر نیستند اسرار صنایع خود را به کشورهای در حال توسعه بفروشند. و به این دلیل کوشش های صنعتگران و متخصصین متعهد ایرانی با همه چشمگیری نتوانسته است در جهت رقابت با صنایع نظامی پیشرفته حرکت کند. البته در مواردی هم کشورهای استعمارگر در زمان طاغوت، صنایع محدودی از ساخت وسایل جنگی را به قیمت استثمار فرهنگی و اقتصادی ملت ما در اختیار ایران قرار دادند که این امر هم موفقیتی برای صنایع ایران در بر نداشت. با رونق گرفتن ارتش، انواع تجهیزات پیشرفته تر از قبیل توپ های نسبتاً سنگین و با برد بلندتر، تانک، هواپیما و ناوچه های توپدار نیز وارد ارتش ایران گردید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران و پشتیبانی عظیم نظامی از طرف ابر قدرت ها به عراق و محاصره اقتصادی ایران، مردم شهید پرور ایران با تلاش شبانه روزی ضمن تلاش در جنگ توانستند تعداد زیادی از قطعات مورد نیاز در

جنگ را بسازند که این امر وجود قدرت ابتکار و خلاقیت در صنعت توپ سازی نزد ملت ایران را ثابت می کند.^{۹۰}

اکنون نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران دارای مدرن ترین توپ های جهان می باشند که نیازمندی جنگ افزار و قطعات مهم و اساسی آنها به برکت خون شهدا و پشتیبانی ملت شهید پرور ایران ؛ به دست مهندسین و متخصصین توانمند داخلی ساخته و تأمین می شود . چرا که ؛ نخستین خط دفاعی کشوری که جنگ را فقط در دفاع ترسیم کرده ، باید قابل اتکاترین رکن کشور ، کارآموده و مہیای جنگ و دفاع باشد . شرایط اقلیمی ایران و پهناوری مرزهای اقتدارش هم سترگی و دشواری های مأموریت بازدارندگی را بیشتر نشان می دهد . به ویژه برای نظام جمهوری اسلامی ایران که از روز نخست ، از ولادتش در جریان انقلاب تا بالیدنش در فرهنگ حماسه و بلوغ و بلاغش در مسیر عزت و پایداری ، همواره با دشمنان متعددی که از حضور این

^{۹۰} ماشاءالله ، آیتی ، سرتیپ دوم ستاد / توپخانه و نقش آن در تکامل جنگ ها / مرکز آموزش توپخانه و موشک ها نیروی زمینی ارتش ص ۹۰

نظام ارزشمدار الهی لطمه خورده اند ، مواجهه بوده
است .

تاریخچه تشکیل توپخانه سپاه پاسداران

الف - مقدمه :

در دوران رژیم شاهنشاهی ؛ تجهیزات و توسعه ارتش ایران در دستور کار ارتش آمریکا قرار گرفت . ساختار ، سازماندهی ، آموزش و تجهیز این ارتش و محل استقرار پایگاه های هوایی ، دریایی و یگان های زمینی بر اساس برنامه و نظر ارتش آمریکا تعیین می

شد. در واقع مغز و قوای فکری و فنی ارتش ایران در اختیار آمریکا و هیکل و اندام آن در اختیار رژیم شاهنشاهی قرار داشت. با مشخص شدن علائم پیروزی انقلاب اسلامی و فرار شاه؛ آمریکا تمام ارتباطات خود با ارتش ایران را قطع و تلاش نمود تا توان نظامی این ارتش در داخل کشور، بی خاصیت گردد. بنا بر این تحریم تسلیحاتی ایران آغاز و ادامه ارسال سلاح به ایران متوقف گردید. از جمله اینکه قرارداد خرید ۳۰۰ فروند هواپیمای اف ۱۶ از دولت آمریکا، از سوی دولت بختیار و قبل از پیروزی انقلاب اسلامی لغو گردید. از سوی دیگر دولت موقت خدمت سربازی را به یک سال یعنی نصف کاهش داد و اجازه داد که اعضای ثابت ارتش به یگان های شهرهای خود منتقل گردند. بنا بر این افراد از حوزه تخصصی خود جدا و به واحدهایی بدون توجه به تخصص خویش، ملحق شدند. بر این اساس به ساختار و سازمان ارتش یک لطمه اساسی وارد شد.^{۵۱}

^{۵۱} علایی، حسین/ پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس سپاه/ دوره های تربیت مربی/ تاریخ تحلیلی و آشنایی با دفاع مقدس

با وقوع انقلاب بزرگ اسلامی در ایران به رهبری معمار کبیر انقلاب حضرت امام خمینی (ره) که به سرنگونی حکومت طاغوت و سیطره استکبار پایان داده و منجر به استقرار نظام مقدس اسلامی گردید؛ موازنه قوا در خاورمیانه بهم ریخت و ایران از گردونه قدرت ایالت متحده آمریکا خارج و به سمت شوروی نیز گرایش پیدا نکرد. بنا بر این یک نوع گسست قدرت به وجود آمد. لذا صدام اذعان داشته بود که فرصتی به دست عراق آمده که تا یکصد سال دیگر تکرار نخواهد شد. بر همین اساس رژیم بعث عراق از بدو پیروزی انقلاب تا شروع جنگ یعنی در فاصله ۱۹ ماه، خود را از نظر فنی، تاکتیکی، انباشت سلاح و توسعه قدرت بیشتر؛ آماده و مهیا کرد. در این دوران بر اساس انعقاد قرارداد دوستی بین شوروی سابق و عراق؛ تمام نیازمندی های تسلیحاتی، آموزشی و سازماندهی ارتش عراق از سوی شوروی انجام می شد. بر اساس دکترین شوروی، ستون فقرات ارتش عراق متکی بر نیروی زمینی بود و هسته اصلی قدرت ضربت نیروی زمینی را یگان های زرهی تشکیل می

دادند که با آتش پر حجم توپخانه ، پشتیبانی می شدند . بنا بر این ارتش عراق توانسته بود حدود ۷۰۰۰ دستگاه تانک و نفربر را در ۶ لشکر زرهی و مکانیزه سازماندهی نماید . در این زمان ارتش عراق دارای ۸۰۰ عراده توپ صحرایی با مهمات فراوان بود . در زمان آغاز جنگ تحمیلی ؛ عراق دارای ۱۲ لشکر زرهی ، مکانیزه و پیاده ، ۵ تیپ مستقل و ۳۳۶ فروند هواپیمای جنگی بود که پس از ۴ ماه از گذشت جنگ ، تعداد ۶ فروند هواپیمای میراث برابر قرارداد منعقد شده وارد عراق شد که به مرور تعداد آنها به ۲۰ فروند افزایش یافت . در سنوات پایانی جنگ هشت ساله ، ستون فقرات قدرت هوایی ارتش بعثی را میراث‌های **F1- 2000** و انواع موشک های هوا به سطح مانند اگزوست و هوا به هوا ، تشکیل می دادند .^{۵۲}

در ماه های اول پیروزی انقلاب ؛ به تدبیر و فرمان حضرت امام خمینی (ره) که نشأت گرفته از هوشیاری و آینده نگری ایشان بود ، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به منظور حراست از انقلاب و دستاوردهای آن تشکیل

^{۵۲} علایی ، حسین/ پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس سپاه / دوره های تربیت مربی / تاریخ تحلیلی و آشنایی با دفاع مقدس

و توانست با جذب حدود ۳۰ هزار نفر از جوانان مؤمن و انقلابی و در حالی که دارای ساختار و سازماندهی نظامی نبود، خلاهای انتظامی و امنیتی کشور را پر نماید. در همان بدو امر و در حالی که هنوز سپاه به بلوغ سازمانی نرسیده و فاقد ساختار و سازماندهی نظامی بوده و تجهیزات و جنگ افزارهای نیمه سنگین و سنگین از قبیل توپخانه، تانک، نفربر، هواپیما، بالگرد، موشک و... در اختیار نداشت، با شرارت های ضد انقلاب داخلی که با حمایت و پشتیبانی خارجی با یورش به پادگان های ارتش در سنندج و مهاباد و غارت سلاح و مهمات آنها، حادثه و نا امنی در منطقه ایجاد کرده و با انتقال هویتزرهاى ۱۰۵م.م را به کوه های اطراف، بر علیه مردم و مراکز دولتی استفاده کردند؛ روبرو گردید. این سازمان نوپا با تکیه بر الطاف بزرگ الهی موفق شد بر شرارت ها و اقدامات ضد امنیتی گروهک های مزدور فائق آمده و همزمان به توسعه و تجهیز سازمان نیز همت گمارد.^{۵۳}

^{۵۳} علایی، حسین/ پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس سپاه/ دوره های تربیت مربی/ تاریخ تحلیلی و آشنایی با دفاع مقدس

استکبار جهانی دامنه اقدامات مذبحخانه و تحریک
آمیز خود را به منظور شکست انقلاب ، توسعه داد .
یکی از این اقدامات ؛ تهاجم سراسری ارتش رژیم بعث
عراق به مرزهای میهن اسلامی در شهریور سال
۱۳۵۹ بود . جنگی ۸ ساله که یکی از عظیم ترین
رخدادهای تاریخ معاصر ایران و یکی از کم سابقه
ترین و استثنایی ترین جنگ ها در عصر جهان دو
قطبی و دوران جنگ سرد بود که بخش قابل توجهی از
سرزمین کشور اسلامی از جمله شهرها ، روستاها و
زیر ساخت های اقتصادی منهدم و یا به اشغال دشمن
در آمده و ضمن آوارگی مردم و کشتار وسیع زنان و
کودکان ؛ خانه و کاشانه و مایملک آنان دستخوش
تخریب و غارت قرار گرفت .

بر اساس نظر مورخان برجسته جهان ؛ جنگ یکی
از عناصر پایدار تاریخ است و از ازل بوده و تا ابد هم
وجود خواهد داشت . آنان برای اثبات گفتار خود می
گویند : از مجموع ۳۴۵۰ سال تاریخ مدون فقط ۲۶۸
سال در جهان صلح حاکم بوده است . بنا بر این صلح
"یک آرامش ناپایدار" است . دو عامل اساسی سیاسی و

نظامی در ایجاد نبرد مؤثرند . لذا در بُعد سیاسی میان دو کشور درگیر فرض این است که هر یک از دو طرف یا سلطه را قبول کند یا تساوی قدرت را . حضرت امام (ره) از همان ابتدا سلطه را که در غرب ، شرق ، آمریکا و انگلیس بروز و ظهور داشت ، کنار گذاشتند . به طور کلی چگونگی تقسیم قدرت در جهان و جایگاه هر کشوری در نظام بین الملل و سلسله مراتب قدرت و وجود زمینه ها ، تغییر موازنه قوا و نیز اراده برخی از قدرت های جهانی و همچنین ایجاد گسل های قدرت در برخی از شرایط زمانی ، می تواند باعث ظهور جنگ ها شود . بر اساس یک نظریه همیشه جنگ و انقلاب یک نوع به هم پیوستگی با هم دارند . تغییر ساختار حکومتی در دو کشور همسایه که دارای زمینه اختلاف با یکدیگر هستند ، چنانچه با تغییرات و تحولات منطقه ای و بین المللی همراه باشد ، می تواند موجبات حرکت به سمت یک جنگ را فراهم آورد .^{۵۴}

^{۵۴} علایی ، حسین/ پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس سپاه / دوره های تربیت مربی/ تاریخ تحلیلی و آشنایی با دفاع مقدس
موسوی قویدل ، رحیم ، سرتیپ/ دشمن چگونه سد شد؟/ مجله صف (آجا) شماره ۳۶۴ ص ۳۸

تصور صدام از مساعد بودن محیط بین الملل ، ضعف های قدرت نظامی ایران ، توانایی های ماشین جنگی ارتش بعثی و اطمینان از پیروزی ؛ موجب شد تا یک جنگ ویرانگر و خونین را به منظور رسیدن به اهداف طرحریزی شده خود ظرف چند هفته ، آغاز نماید . عدم باور ایران به آغاز چنین جنگی گسترده و در واقع غافلگیر شدن کشور در برابر تهاجم دشمن نیز به ارتش بعثی در موفقیت روزهای اول جنگ ، کمک کرد . به نظر می رسد ، تحلیل ، ارزیابی و تصورات رژیم بعثی عراق ، برای تصمیم به آغاز جنگ تا حد زیادی صحیح بوده است ولی آنچه نادیده گرفته شده بود ، توانایی اسلام و رهبری امام خمینی در بارور کردن ظرفیت های ملت ایران برای تشکیل قدرت جدید و ناکام گذاشتن دشمن از رسیدن به اهداف خود و دیگری ایمان راسخ و اعتقاد به ولایت فقیه در آحاد ملت ایران بود که در وجود رزمندگان اسلام تبلور یافته بود . در واقع می توان گفت که ریاست جمهوری صدام برای

مسئله ای بالا تر از جنگ با ایران بوده و در پی رهبری کل منطقه خاور میانه بوده است.^{۵۵}

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی برای دفاع از دستاوردهای انقلاب، خودش را روبرو با این جبهه جدید دید. لذا چاره ای نداشت غیر از اینکه وارد جبهه شود. ورود سپاه در این جبهه؛ با توجه به اینکه سازمان، افراد، آموزش‌ها و تشکیلات او متناسب با چنین مأموریتی نبود، در اولین لحظه و سریعاً با اسلحه سبک و با روش‌هایی که در درگیری‌های داخلی اندوخته بود، وارد چنین جنگ کلاسیکی شد.

پیشگامان سپاه در جبهه‌های جنوب و غرب از جمله خرمشهر، سوسنگرد، سرپل ذهاب، قصر شیرین و... با پرداختن به دفاع از تمامیت ارضی و استقلال کشور، اقدام به مقاومت در برابر تجاوز دشمن نمودند. برادران سپاه و بسیج به صورت حرکت خودجوش با تشکیل گروه‌های نیمه سازمان یافته ۴۰ تا ۱۰۰ نفره، مسلح شده و با حضور در مناطق مختلف عملیاتی، ضمن همکاری با برادران ارتش جمهوری اسلامی

^{۵۵} علایی، حسین/ پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس سپاه/ دوره های تربیت مربی/ تاریخ تحلیلی و آشنایی با دفاع مقدس
موسوی قویدل، رحیم، سرتیپ/ دشمن چگونه سد شد؟/ مجله صف (آجا) شماره ۳۶۴ ص ۳۹

ایران که مأموریت اصلی دفاع را بر عهده داشتند ، در هر زمینه ای که موجب تکمیل سازمان عملیات می شد ، بدون برنامه وارد گردیده و یا با انجام نبردهای پارتیزانی کوشیدند تا ارتش صدام را محدود کنند . این در حالی بود که سلاح های موجود و در اختیار سپاه ، محدود به سلاح های سبک انفرادی و هم چنین تعداد محدودی آر پی جی ۷ ، تفنگ ۱۰۶م.م و خمپاره انداز بود که اینها تجهیزات سنگین سپاه را تشکیل می داد .^{۵۶} قبل از جنگ ؛ وقتی که سپاه در کردستان وارد مأموریت شد ، افراد به صورت خیلی محدود با سلاح های نیمه سنگین مثل تفنگ ۱۰۶م.م و خمپاره انداز آشنایی پیدا کرده و آموزش دیدند . وقتی هم که وارد جنگ شد ، تلقی و تصور اولیه مثل مسئله امنیت داخلی در کردستان بود . ولی در ادامه کار درگیر مأموریت هایی شد که نیازمندی به پشتیبانی آتش احساس گردید . زیرا مانور بدون پشتیبانی آتش به جز در بعضی از عملیات های نفوذی و چریکی ، نمی توان انجام داد . لذا در این مرحله از جنگ ؛ پشتیبانی آتش از نیروهای

^{۵۶} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

مانوری در کلیه مناطق عملیاتی توسط توپخانه ارتش صورت می گرفت و سپاه در زمینه های دیده بانی ، پشتیبانی نیروی انسانی به عنوان خدمه توپ و یا به کارگیری توپ های ارتش به صورت امانت و مأمور با ارتش همکاری می نمود .^{۵۷}

پس از متوقف نمودن دشمن توسط مدافعان کشور ؛ مرحله انسجام نیروهای مسلح و طرحریزی و اجرای عملیات های مختلف به منظور باز پس گرفتن سرزمین های اشغالی آغاز گردید . با حذف بنی صدر از فرماندهی جنگ و ریاست جمهوری ، این انسجام و وحدت تقویت جدی گرفت و طلیعه پیروزی رزمندگان با انجام عملیات های آفندی رزمندگان اسلام بر علیه دشمن بعثی نمایان گردید . موفقیت های حاصله از عملیات های رزمندگان اسلام منجر به عقب نشینی و وارد شدن تلفات سنگین به دشمن گردیده و غنایم زیادی از جمله جنگ افزارهای توپخانه صحرائی به دست مدافعان میهن اسلامی افتاد . این امر از الطاف بی کران الهی نشأت می گرفت تا سلاح مورد نیاز

^{۵۷} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

رزمندگان میهن اسلامی توسط دشمن تأمین و بر علیه خودش به کارگیری شود . سلاح هایی که توسط استکبار جهانی مورد تحریم قرار گرفته و فروش آنها به جمهوری اسلامی ممنوع گردیده بود . لذا در عملیات فتح المبین پشت تپه های علی گره زد ؛ توپخانه های دشمن همزمان با درگیری در خطوط دشمن سقوط کرد . با عنایت خداوند قادر اینهمه توپ و مهمات در وضعیت تحریم و محاصره اقتصادی و نظامی کشور دست نخورده ماند و در اختیار سپاه قرار گرفت . سپاه یک دفعه با ۱۶۰ قبضه توپ مواجه گردید . تقریباً یک حالت بسیج نیرویی و تخصصی آنجا پیش آمد و سپاه اراده کرد که همه توپ ها را راه بیندازد . این زمینه ای شد که سپاه برای شکرانه این نعمت بزرگ الهی ؛ استفاده درست از نعمت نموده و آنرا به کار گیرد . لذا از اوایل سال ۶۱ یعنی در عملیات رمضان با بسیج برادرانی که قبلاً به نوعی با کار و تخصص توپخانه آشنا شده بودند ، توپخانه سپاه شکل گرفت . در این عملیات ؛ توپخانه سپاه رسماً با توپخانه ارتش به طور مشترک هم در طرحریزی ، هم در آتشباری و هم در

توپخانه اجرای مأموریت پشتیبانی آتش را بر عهده گرفتند.^{۵۸}

در هر صورت ؛ عملیات های فتح المبین و بیت المقدس به دلیل در اختیار قرار گرفتن و دسترسی به جنگ افزار وسیع ، یکی از فرازهای تحول در سازمان توپخانه و نقطه عطف بود . در فاصله ۳ تا ۴ ماه مانده به عملیات رمضان ، همه بسیج شدند برای اجرای آموزش های عملی کوتاه مدت در منطقه با استفاده از بسیجیان . و به هر حال تمام این توپ ها سازماندهی شد و آمد در خط برای عملیات . تقریباً توپی وجود نداشت که در خط آورده نشده باشد . مگر اینکه خراب بوده یا مشکلی داشته باشد و در آن صورت قابل عمل کردن نباشد . هر تعداد که آماده کار بود ، سازماندهی شد . در حقیقت نقطه شروع سازمان رسمی و کلاسیک توپخانه سپاه از همان عملیات رمضان آغاز شد . در هر قرارگاه توپخانه سپاه با ارتش مرکز هماهنگی پشتیبانی آتش توپخانه مشترک برپا کرده و یگان های سپاه نیز

^{۵۸} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

در قالب مأموریت های استاندارد اجرای مأموریت نمودند.^{۵۹}

ب - شکل گیری توپخانه در مناطق و یگان ها :

(۱) شکل گیری توپخانه سپاه در غرب کشور :

(الف) بخش دیده بانی :

کار توپخانه در غرب کشور و به خصوص منطقه عملیاتی سرپل ذهاب ، در همان ماه های اول یعنی نیمه دوم سال ۱۳۵۹ ، با کار دیده بانی شروع شد . با هجوم سراسری ارتش بعث عراق به مرزها و پیشروی در عمق خاک میهن اسلامی ایران ، یگان های ارتش جمهوری اسلامی ، سپاه پاسداران و نیروهای داوطلب مردمی عازم جبهه های نبرد گردیده و با کمک نیروهای بومی مناطق مرزی ، نسبت به سد پیشروی دشمن اقدام نموده و اجازه نفوذ بیشتر و رسیدن به اهداف شوم آنان را ندادند .

با استقرار رزمندگان اسلام در خطوط مقدم نبرد ، یگان های پشتیبانی از جمله توپخانه صحرائی ارتش جمهوری اسلامی نیز در مناطق عملیاتی مستقر گردیده

^{۵۹} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

و به پشتیبانی آتش از رزمندگان اسلام پرداختند . با توجه به شرایط خاص کشور ناشی از وقوع انقلاب اسلامی و تغییرات حاصله در سازمان ارتش ، گردان های توپخانه با کمبود نیروی انسانی مواجه بوده و از طرفی در غرب کشور با توجه به وضعیت جغرافیایی و وجود ارتفاعات ، برای تسلط بر خطوط و عقبه دشمن و هدایت آتش ها نیاز به ایجاد دیدگاه متعدد و استقرار دیده بان ورزیده در آنها بود . از سوی دیگر نیروهای سپاه مستقر در خطوط دفاعی ، فاقد آتش های پشتیبانی بوده و بایستی توسط یگان های توپخانه ارتش پشتیبانی می شدند . این امر باعث شد بعضی از پاسداران با توجه به شور انقلابی خود به موضوع دیده بانی علاقه نشان داده و ورود پیدا کنند تا از آتش های موجود بهره برداری دقیق تر و بهتر نموده و تلفات بیشتری به دشمن وارد نمایند . برای این کار این برادران با یگان های توپخانه ارتش ارتباط برقرار کرده و تخصص دیده بانی را از آنها فراگرفته و با حضور در دیدگاه ها ، ضمن رفع کمبود دیده بان ، نسبت به هدایت مناسب آتش ها اقدام نمودند . این

عزیزان با جسارت و شجاعتی که داشتند ، دیدگاه خود را در نزدیک ترین و مناسب ترین محل به دشمن و بعضاً در سنگرهای کمین انتخاب کرده و در صورت لزوم به پشت خطوط دشمن نفوذ کرده و ضربات سنگینی را به او وارد می کردند .^{۶۰}

اولین فردی که در غرب کشور توسط برادران ارتش آموزش دیده بانی دید و با علاقه خود کارآیی بسیار زیادی پیدا کرد ، شهید علی طاهری بود که روی ارتفاعات شاه نشین در منطقه سرپل ذهاب ، به دیده بانی می پرداخت ، نامبرده در آذر ماه سال ۱۳۵۹ پس از طی دوره دیده بانی چند روزه در گردان ۳۴۰ توپخانه از لشکر ۸۱ کرمانشاه ، به کار دیده بانی پرداخت . دقت ، هوشمندی و موفقیت در کار او ، توجه برادران ارتش را به خود جلب کرد . این اقدام فتح بابی شد در امر آموزش دیده بانی برادران پاسدار توسط توپخانه ارتش و توسعه بحث دیده بانی در منطقه .^{۶۱}

^{۶۰} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

^{۶۱} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱

در زمستان سال ۱۳۵۹ اولین دوره تخصصی آموزش دیده بانی به مدت ۲۰ روز با موضوعات نقشه خوانی و قطب نما با حضور تعدادی از پاسداران از جمله حاج رضا صادقی و حجة الاسلام غفاری برگزار شد . سپس این برادران در دیدگاه های منطقه مستقر گردیده و به هدایت گلوله های توپخانه پرداختند . در این زمان « واحد دیده بانی سرپل ذهاب » شکل رسمی به خود گرفته و از این پس جذب نیرو و توسعه سازمان به منظور پوشش کامل منطقه مسئولیت ، مد نظر قرار گرفت . گستره پوشش این واحد از منطقه اورامان واقع در جبهه نوسود روبروی سیدصادق و دربندیخان عراق تا رودخانه چنگوله در جنوب مهران به طول حدود ۴۳۰ کیلومتر از نوار مرزی بود . اجرای دوره آموزش دیده بانی در ارتش توسط سروان وظیفه محمود الله وردی با حمایت بی دریغ سرگرد هدایتی صورت می گرفت . با تشکیل واحد دیده بانی ، مسئولیت آن به عهده حاج آقا غفاری گذاشته شد که در عملیات های بازی دراز اول و دوم در تاریخ های دوم اردیبهشت و یازدهم شهریور ماه ۱۳۶۰ ، شرکت نموده و با دیده

بانی روی مواضع دشمن و هدایت آتش های توپخانه و خمپاره اندازها ، ضمن وارد نمودن تلفات به دشمن ، عملیات نیروهای خودی را پشتیبانی و تسهیل نمودند . با شهادت علی طاهری و حجة الاسلام حاج آقا غفاری در عملیات دوم بازی دراز ، مسئولیت دیده بانی منطقه به حاج رضا صادقی واگذار می گردد . ایشان نیز در جریان عملیات مطلع الفجر در بیستم آذر ماه ۱۳۶۰ ، از ناحیه چشم و گوش چپ به شدت مجروح گردیده و جهت درمان به بیمارستان اعزام می گردند و آقای غلام گندمی وظایف ایشان را تا بهبودی نسبی و مراجعت ، به عهده می گیرند . در این فاصله آقای غلام گندمی ضمن انجام مأموریت های دیده بانی ، چند عراده توپ ۱۰۵م.م از ارتش تحویل گرفته و به کارگیری می نماید که توضیح آن در بخش توپخانه می آید .^{۶۲}

از این مقطع با توجه به گسترش منطقه ، توسعه دیده بانی در دستور کار قرار می گیرد و شهید بزرگوار حاجی بابا به عنوان فرمانده منطقه ذهاب که موفقیت این برادران و تسلط بر منطقه و کارآیی بالای

^{۶۲} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱

آنها را به عینه ملاحظه نموده بود ، نسبت به پشتیبانی و تأمین نیروی انسانی مورد نیاز ، نهایت همکاری را به عمل می آورد . برادرانی که جذب واحد دیده بانی می گردیدند با توجه به احساس مسئولیت و انگیزه ای که داشتند ، وقتی در دیدگاه حاضر شده و به اجرای مأموریت می پراختند ، اثرات کار خود را به طور مستقیم و به وضوح مشاهده کرده و با وارد نمودن تلفات و خسارات به نیروهای دشمن ، تشویق و ترغیب می گردیدند تا ادای دین بیشتر کرده و با ماندن در منطقه ، رضایت الهی را جلب نمایند . نتیجه این احساس وظیفه ، جهاد با عشق و علاقه و معامله با خالق بی همتا ، اعطای توفیق شهادت که بالاترین اجر از سوی خداوند است ، به تعداد زیادی از این عزیزان می باشد .^{۶۳}

ورود برادران سپاه به مبحث دیده بانی و خدمت در این واحد ، ناشی از دلایل زیر بوده است :^{۶۴}

^{۶۳} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱

^{۶۴} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱

سخنرانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷

- ۱- دیده بانی یک نیاز اساسی منطقه بود . چرا که هدایت مناسب آتش های موجود هم برای نیروهای پیاده و هم برای فرماندهی منطقه دارای اهمیت زیاد بود .
- ۲- لزوم ایجاد دیدگاه متعدد به دلیل شرایط جغرافیایی ، گستردگی و کوهستانی بودن منطقه .
- ۳- کمبود نیروی انسانی در ارتش و در نتیجه عدم توان لازم برای ایجاد تعداد زیاد دیدگاه .
- ۴- استقبال برادران ارتش از اقدام برادران سپاه و رضایت از نحوه کار آنها که از موفقیت بالا برخوردار بودند .
- ۵- حضور نیروهای سپاه در خطوط مقدم نبرد و لزوم پشتیبانی آتش از آنها با توجه به نداشتن توپخانه و محدودیت خمپاره انداز .
- ۶- حضور دیده بانان سپاه در جلوترین محل نبرد با دشمن اعم از دیده بانی در سنگر کمین و یا نفوذ در عقبه دشمن و وارد نمودن ضربات سنگین به او .

از شروع جنگ تحمیلی تا بعد از عملیات بزرگ و سرنوشت ساز بیت المقدس و آزادی شهر خرمشهر که منجر به عقب نشینی دشمن بعثی از شهر قصر شیرین و مناطق اشغالی غرب کشور گردید ، در مجموع هفت گروه به شرح زیر در مقاطع مختلف ، در واحد دیده بانی سرپل مشغول خدمت گردیدند :^{۶۵}

۱- آقایان علی طاهری و مختار سلیمانی که اولین دیده بانان منطقه بودند .

۲- شهیدان حجة الاسلام حاج آقا غفاری ، سلیمانی و سعید امین و برادران رضا صادقی و غلام گندمی .

۳- شهیدان نجفی و علیرضا صادقی و برادران حاج ابوالفضل مقدم ، حاج محمد صغیری ، عباس جلالی و علی شریعتی .

۴- شهیدان موسوی ، پهلوان و جهرمی و برادران قاسم یاسینی و سعید عباسی که از قبل در منطقه بوده و با برادران ارتش کار می کردند .

^{۶۵} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱

۵- برادران فرخی ، اکبری ، فیروز احمدی ، حمید سلیمانی و اطهاری .

۶- یک گروه ۲۰ نفره اعزامی از نجف آباد با مأموریت سه ماهه که موقع رفتن نسبت به ضرورت کار توجیه شده و به واحد دیده بانی ملحق شدند . از جمله این افراد ؛ شهیدان جانبخش و منتظری و برادر عبدالله روح الهی بودند .

۷- شهید شیری و برادران احسان نوری ، وکیلی و سعید صباغ که آخرین گروه بودند .

این افراد کسانی بودند که در مراحل مختلف اعم از قبل یا پس از عقب نشینی دشمن از مناطق اشغالی غرب به صورت ثابت در واحد دیده بانی مانده و صاحب تجربیات گرانبهایی شده بودند . ضمن اینکه افراد دیگری نیز به صورت مقطعی در منطقه و واحد دیده بانی حضور یافته و پس از پایان مأموریت ، ترخیص گردیده اند . البته دیده بانان گردان های توپخانه ارتش نیز یا در دیدگاه مستقل و یا در کنار این برادران مشغول خدمت بوده اند که می توان از شهیدان بزرگوار ؛ عزیزالله سرمدی ، داریوش صیامی و

مرادی و هم چنین برادران ؛ محمود الله وردی ، یارمحمدی و شاه میرانی نام برد . در کنار هم بودن دیده بانان ارتش و سپاه ؛ باعث به وجود آمدن یک محیط دوست داشتنی و قشنگ همراه با انس و الفت و اتفاق نظر بی نظیر بین آنان گردیده بود .^{۶۶}

تشکیل واحد دیده بانی در غرب و توسعه آن ؛ باعث تربیت نیروهای زبده ، مجرب و کارآمدی گردید که علاوه بر اجرای مأموریت در منطقه غرب ، نیاز منطقه جنوب به دیده بان به هنگام اجرای عملیات های بزرگ و سرنوشت ساز را نیز پاسخ داده و با اعزام نیروهای مجرب ، رزمندگان را پشتیبانی می نمودند . تعدادی از این برادران پس از تشکیل تیپ های سپاه ، مسئولیت دیده بانی این یگان ها را بر عهده گرفتند .^{۶۷}

(ب) بخش توپخانه :

^{۶۶} مصاحبه با سعید عباسی از پیشکسوتان دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱

^{۶۷} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱ و سخنرانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷

مصاحبه با سعید عباسی از پیشکسوتان دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱

مصاحبه با دکتر خالکی از پیشکسوتان دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۱۸

مصاحبه با ابوالفضل مقدم از پیشکسوتان دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۲۵

مصاحبه با مجید براتی از فرماندهان و پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۱۰/۰۲

اولین جنگ افزار توپخانه که در اختیار سپاه قرار گرفت ، عبارت بود از سه عراده توپ ۱۰۵ م.م ارتش جمهوری اسلامی ایران که نا آرامی های کردستان توسط حزب منحله دمکرات از پادگان مهاباد به یغما برده شده و بعدها در عملیات آزاد سازی مهاباد به فرماندهی شهید صیاد شیرازی به دست رزمندگان ارتش افتاده بود . این جنگ افزارها به گردان ۳۴۰ توپخانه به فرماندهی جناب سروان طاهر در منطقه عملیاتی غرب واگذار می گردد . نظر به آماده بودن شرایط ؛ سروان طاهر با هماهنگی فرمانده لشکر جناب سرهنگ سهرابی آنها را تحویل استوار فرخی داده و ایشان را با جنگ افزارها به سپاه مأمور نموده و به برادر غلام گندمی به نمایندگی از سپاه سرپل ذهاب واگذار می گردد . استوار فرخی نیز به عنوان رابط بین توپخانه ارتش و سپاه ؛ نسبت به تأمین مهمات ، تعمیرات و تهیه اقلام تخصصی ایفای نقش نموده و تا پایان کار گردان در منطقه به همکاری خود ادامه می دهد . یک دوره آموزش هدایت آتش فشرده نیز در گردان ۳۴۰ توپخانه برای چند نفر از برادران از جمله

مجید براتی ، حسن خالکی ، تاج آبادی ، رجبی ، بیرمندی و ترابی برگزار می گردد . در نتیجه اولین سنگ بنای گردان توپخانه قدس سپاه در منطقه غرب کشور (سرپل ذهاب) با واگذاری غیر رسمی جنگ افزارهای مذکور گذاشته می شود.^{۶۸}

برادران واحد مهندسی و جهاد سازندگی برای احداث پل در مسیر جاده های احداثی منطقه ، از قطعاتی فلزی به نام " آرمیکو " که نیم دایره ای شکل ، موج دار ، دارای ضخامت زیاد و ابعاد خیلی خوب بوده و به وسیله پیچ و مهره به هم متصل می گردید ، استفاده می کردند . برادر غلام گندمی با مشاهده آنها ، به فکر استفاده از این قطعات در احداث مواضع مستحکم در جلو برای توپخانه و استفاده بهتر از آتش و زدن اهداف در عمق دشمن افتاده و به این ابتکار خود توسط شهید بزرگوار شیردم جامه عمل پوشانده و در تپه های ریخک یعنی در نزدیک ترین محل به خط مقدم خودی مواضع را احداث و جنگ افزارهای گردان قدس را به آنجا منتقل می نمایند . با این اقدام ؛ نیرو ،

^{۶۸} مصاحبه با غلام گندمی از پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۲۵ و ۱۳۹۰/۱۰/۰۲

جنگ افزار و مهمات در نزدیک ترین فاصله با خط و در امنیت کامل ، اجرای مأموریت می کردند . این امر باعث شد تا ۱۰/۵ کیلومتر از ۱۱/۷ کیلومتر برد توپ ۱۰۵م.م ، در عمق و پشت خطوط دشمن مورد بهره برداری قرار گیرد . زیرا آتشبارهای موجود در منطقه شامل توپ های ۱۰۵م.م ، ۱۳۰م.م ، ۱۵۵م.م خودکشی ، ۲۰۳م.م و راکت انداز ۱۲۲م.م کاتیوشا ؛ در پشت ارتفاعات دانه خوش و شاه نشین مستقر بودند . جنگ افزارهای برد کوتاه و متوسط تنها دو سه کیلومتر عمق خطوط دشمن را پوشش می دادند و جنگ افزارهای برد نسبتاً بلند محدودیت مهمات داشتند . لذا دشمن در آسایش کامل به کار خود ادامه می داد .^{۶۹}

در گام بعدی ؛ برادران گردان توپخانه قدس سپاه با نشان دادن مواضع مستحکم جلو ، اقدام به اقناع برادران توپخانه ارتش برای آوردن تعدادی جنگ افزار توپخانه سنگین به جلو می نمایند تا احساس راحتی و امنیت در عمق را از دشمن سلب نمایند . در نتیجه یک عراده هویتزر ۱۵۵م.م و سه عراده هویتزر ۲۰۳م.م را

^{۶۹} مصاحبه با غلام گندمی از پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۲۵ و ۱۳۹۰/۱۰/۰۲
مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱

به مسئولیت برادر غلام گندمی به جلو در تپه های ریخک برده شده و در مواضع مستحکم مستقر می گردند . با هدایت گلوله این توپ ها توسط دیده بانان واحد دیده بانی گردان قدس ، عمق مواضع دشمن هدف قرار گرفته و در نتیجه امنیت و آسایش از آنها سلب گردیده و متحمل تلفات و خسارت می گردند .^{۷۰}

با توجه به مجروحیت برادر رضا صادقی و سپری شدن دوران نقاهت و بازگشت وی به منطقه ، علاوه بر مسئولیت دیده بانی که از قبل بر عهده داشتند ، در مورخه ۱۳۶۱/۰۱/۰۱ طی حکمی مسئولیت گردان توپخانه قدس نیز به ایشان محول می گردد . این مسئولیت تا فروردین سال ۱۳۶۳ و حضور گردان قدس در منطقه سرپل ذهاب ادامه داشته و از این تاریخ گردان فوق برابر پیشنهاد مسئولین توپخانه و موافقت فرمانده سپاه ، به توپخانه قرارگاه حمزه سیدالشهداء (ع) به فرماندهی شهید بزرگوار غلامرضا یزدانی منتقل و برادر حاج رضا صادقی به عنوان جانشین گروه

^{۷۰} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱

توپخانه ۶۳ خاتم الانبیاء (ص) در منطقه عملیاتی جنوب منصوب و مشغول می گردد.^{۷۱}

جنگ افزارهای بعدی ؛ ۲ عراده توپ ۱۰۵م.م مستقر روی ارتفاعات شاه نشین و در اختیار نیروهای اهل کردند معروف به قلخانی یا حاج طهماسبی بود که نیروی متخصص دیده بان و هدایت آتش برای تیراندازی در اختیار نداشتند . لذا تیمی از برادران توپخانه با استقرار در کنار موضع آنان و با کمک تخصصی و ریختن طرح رفاقت ، طی یکی دو ماه به مرور توپ ها را به پایین منتقل و در موضعی مناسب به عنوان زیر مجموعه گردان قدس ، مستقر می نمایند . لذا تا این زمان گردان قدس صاحب پنج عراده توپ می گردد . نظر به اینکه این جنگ افزارها مربوط به یک آتشبار ۶ عراده ای از گردان ۳۴۰ توپخانه بود ، یک عراده باقی مانده دیگر نیز به گردان قدس منتقل گردید و بعداً دو عراده دیگر از گردان ۳۷۳ توپخانه نیز توسط استوار فرخی تحویل گردان قدس سپاه شد که در نتیجه گردان توپخانه قدس دارای چهار دسته توپ

^۷ مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱ و مصاحبه با غلام گندمی از پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۲۵ و ۱۳۹۰/۱۰/۰۲

۱۰۵ م.م (در قالب سازمان آتشبار ۲ عراده ای) گردید . این آتشبارها در مواضع سرپوشیده مستحکم در جلو و حداقل فاصله با خطوط مقدم نبرد ، به مأموریت اجرای پشتیبانی آتش می پرداختند . پس از مدتی حاج آقا صادقی از وجود ۲ عراده توپ ۱۰۵ م.م در منطقه جوانرود مطلع می گردد که با پیگیری موفق به ملحق نمودن آنها نیز به گردان قدس می گردد . سپس یک عراده دیگر نیز که آخرین توپ الحاقی به گردان قدس بود ، در منطقه مهران در کنار جنگ افزارهای ۱۵۵ م.م مستقر بود ، با برقراری ارتباط با آنها به گردان قدس می پیوندد . در نهایت تا پایان سال ۱۳۶۱ مجموع جنگ افزارهای ۱۰۵ م.م گردان توپخانه قدس سپاه به ۱۱ عراده می رسد .^{۷۲}

نکته جالب این که ؛ انتقال جنگ افزارها از گردان های توپخانه ارتش به گردان توپخانه قدس سپاه ، به اشکال زیر و در یک فرصت زمانی مناسب صورت

^۷ مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱
مصاحبه با دکتر خالکی از پیشکسوتان دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۱۸

گرفته و هماهنگی لازم با رده بالاتر نیز توسط مسئولین منطقه به عمل آمده است: ۷۳

۱- برقراری ارتباط نزدیک و مستمر با برادران ارتشی و کمک به رفع مشکلات آنها به خصوص رفع کمبود نیروی انسانی و همکاری متقابل آنان در بحث پشتیبانی آتش .

۲- مأمور نمودن جنگ افزار به سپاه با واسطه قرار دادن یکی از کارکنان خود و مأمور نمودن ایشان همراه جنگ افزار به منظور رعایت قوانین جاری ارتش .

۳- مستقر نمودن توپ در کنار مواضع ارتش در یک دوره زمانی کوتاه و کار با جنگ افزار آنها به دلیل کمبود نیروی انسانی آنان و انتقال جنگ افزارها به گردان قدس طی یک فرایند زمانی و سپس هماهنگی با رده بالاتر .

^۷ مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱ و مصاحبه با دکتر خالکی از پیشکسوتان دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۱۸
مصاحبه با ابوالفضل مقدم از پیشکسوتان دیده بانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۲۵
مصاحبه با مجید براتی از فرماندهان و پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه سرپل ذهاب مورخه ۱۳۹۰/۱۰/۰۲

۴- قانع نمودن مسئولین ارتشی برای واگذاری جنگ افزار به سپاه و به کارگیری بهینه در مواضع سرپوشیده و مستحکم در جلو به دلیل عدم کارایی لازم توپ های ۱۰۵م.م در مواضع عقب یا به کارگیری آنها در کنار مواضع توپ های ۱۵۵م.م که از برد بیشتری برخوردار بوده و همچنین به کارگیری به صورت تک عراده ای .

(۲) شکل گیری توپخانه سپاه در آبادان و خرمشهر

:

با تهاجم گسترده ارتش بعث عراق به کشور اسلامی ایران و پس از اشغال خرمشهر توسط دژخیمان بعثی ؛ رزمندگان سپاه شهرهای آبادان و خرمشهر پس از کسب آموزش اولیه نقشه خوانی و جهت یابی از برادران ارتشی مستقر در منطقه و استفاده از برادر بسیجی اعزامی از تهران به نام محسن حاج آخوندی که سربازی خود را در منطقه کردستان گذرانده و با خمپاره آشنایی داشت ، یک قبضه خمپاره انداز ۸۱ م.م توسط برادر نورالله کریمی تهیه و آن را سیار نموده و برای مقابله با دشمن در منطقه بوارده جنوبی (محل

ایستگاه تلویزیون) کار خود را آغاز و برای دیده بانی آن از برج دانشکده نفت ، ساختمان های بلند و مخازن آب استفاده می نمایند .

همزمان برادر عباس سرخیلی نیز با استفاده از تجربه و اطلاعات مفید برادر معلم ؛ در دبیرستان امیر کبیر آبادان اقدام به راه اندازی واحد ادوات نموده و توسط دو تن از نیروهای ارتش ، تعداد ۲۰ نفر بسیجی را به مدت ۱۲ روز آموزش هدایت آتش و کار با قبضه داده و در مناطق حساس جزیره آبادان بر علیه دشمن اجرای مأموریت نمود . پس از مدتی کلیه خمپاره های منطقه تحت مسئولیت این واحد در آمدند .

در عملیات شکستن حصر آبادان ؛ به دستور برادر عباس سرخیلی یک آتشبار ۴ قبضه ای خمپاره انداز ۱۲۰م.م به مسئولیت نورالله کریمی در منطقه ایستگاه ۷ مستقر و همراه با آتشبار دیگر مستقر در ایستگاه ۱۲ ، تلفات قابل توجهی به دشمن وارد کردند . این واحد در عملیات بیت المقدس پشتیبانی از تیپ ۲۲ بعثت را بر عهده داشت .

قبل از اجرای عملیات بیت المقدس نیز یک آتشبار هویتزر ۴ عراده ای هویتزر ۱۲۲م.م D-30 غنیمتی در عملیات فتح المبین ، به سپاه آبادان واگذار که در دبیرستان امیرکبیر منتقل می گردد . این آتشبار به فرماندهی حاج عباس سرخیلی و تعدادی از برادران از جمله حمید سرخیلی که در واحد ادوات کار کرده و در امر آتش تجربه داشته و از آموزش توپخانه در واحد های توپخانه ارتش در منطقه استفاده کرده بودند ، سازماندهی گردیده و در حاشیه کارون واقع در شمال آبادان (روبروی ایستگاه رادیو واقع در ۵ کیلومتری جاده آبادان به اهواز) مستقر و به اجرای مأموریت پشتیبانی آتش از تیپ ۲۲ بعثت در عملیات بیت المقدس می پردازد . فرماندهی این آتشبار در مرحله دوم عملیات به برادر حمید سرخیلی و در مرحله سوم ؛ به برادر نورالله کریمی سپرده می شود . پس از عملیات بیت المقدس تیپ ۲۲ به فرماندهی شهید تمیمی به تیپ ۴۶ فجر تغییر نام داده و برای شرکت در عملیات رمضان ، در منطقه حسینییه مستقر می گردد . این جمع ضمن انجام مأموریت ؛ به مرور به مسائل تعمیرات و

رفع عیوب توپ ها نیز تسلط نسبی پیدا کرده تا جایی که نسبت به راه اندازی و تعمیر تعدادی توپ غنیمتی توسط تیپ ۸ نجف اشرف در خرمشهر نیز اقدام می نمایند .

با انجام عملیات ثامن الائمه (ع) که رفع محاصره شهر آبادان را به همراه داشت ، یک آتشبار هویتزر توپخانه ۱۵۵م.م کشتی مستقر در شمال آبادان حد فاصل دارخوین و پل منطقه مارد که جمله " **الاهداء المملكة الاردنية الهاشمية الى جيش العراق**"^{۷۴} به زبان عربی بر آن حک شده بود ، به غنیمت رزمندگان اسلام در آمد . سه عراده این آتشبار به همراه یک عراده هویتزر ۱۵۲م.م غنیمتی به دست برادران سپاه خرمشهر افتاد که به دستور شهید جهان آرا فرمانده وقت سپاه خرمشهر ؛ تعدادی از برادران ادوات از جمله حسنعلی سواریان ، شهید جمور ثانی زاده ، مصطفی اسکندری پور و احمد نوروزی ؛ به یگان های توپخانه ارتش مستقر در منطقه جهت آموزش اعزام گردیدند . در این فاصله ؛ به دلیل شهادت شهید

^۷ اهدایی کشور اردن هاشمی به ارتش عراق

جهان آرا ، وقف کوتاهی در پیشرفت کار حاصل شد که با معرفی آقای دکتر سیدرضا موسوی به عنوان فرمانده جدید سپاه ؛ موضوع با جدیت پیگیری و این آتشبار عملیاتی گردیده و در مناطقی بنام « شَطَه و مَرّ زِی □ □ » با استفاده از پوشش نخلستان های منطقه مستقر و توسط برادران فوق بر علیه مواضع دشمن اجرای مأموریت نمود . در ضمن برادران ؛ روشنگر ، قطاع و حمید سرخیلی کار دیدبانی و هدایت گلوله آتشبار های توپخانه و ادوات روی هدف را در این منطقه بر عهده داشتند .^{۷۵}

برابر ابلاغ فرمانده سپاه پاسداران ؛ ۲ عراده از هویتزرهای ۱۵۵م.م فوق در ابتدا به لشکر ۹۲ زرهی خوزستان واگذار گردید لکن پس از طی دوره های آموزشی برادران و استقرار در منطقه ، این هویتزرها عودت داده شدند . در ضمن عراده چهارم این آتشبار نیز که بعد از به غنیمت گرفته شدن به پادگان کرخه منتقل شده بود ، پس از عملیات فتح المبین به توپخانه خرمشهر منتقل گردید . این آتشبار در مناطق مختلف

^۷ مصاحبه با مصطفی اسکندری پور از نیروهای سپاه خرمشهر و پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس در منطقه آبادان و خرمشهر

جنوب از جمله در عملیات فتح المبین اجرای مأموریت
نموده و در عملیات بیت المقدس و رمضان در کنترل
عملیاتی تیپ ۲۷ پیاده محمد رسول الله (ص) پشتیبانی
آتش نموده و پس از آن مجدداً در اختیار سپاه خرمشهر
قرار می گیرد.^{۷۶} پس از عملیات بیت المقدس این
آتشبار به دستور فرماندهان وقت سپاه پاسداران به تیپ
۳۱ عاشورا واگذار می گردد.^{۷۷}

در عملیات بیت المقدس یک آتشبار توپخانه ۱۳۰ م.م
نیز در غرب کارون به غنیمت برادران سپاه آبادان در
آمد که توسط برادران توپخانه به فرماندهی عباس
سرخیلی عملیاتی و در ناحیه فیاضیه آبادان مستقر
گردید. در عملیات رمضان؛ این آتشبار پشتیبانی از
تیپ ۲۲ بعثت و تیپ ثارالله (ع) را بر عهده داشت و
آتشبار ۱۲۲ م.م نیز مسئولیت پشتیبانی از تیپ ۴۶ فجر
که پس از عملیات رمضان به تیپ ۱۵ امام حسن (ع)
تغییر نام داد، را عهده دار بود. برادر نورالله کریمی
که به عنوان فرمانده توپخانه تیپ معرفی گردیده بود،

^{۷۶} مصاحبه با مصطفی اسکندری پور از نیروهای سپاه خرمشهر و پیشکسوتان توپخانه
سپاه در دفاع مقدس در منطقه آبادان و خرمشهر
^{۷۷} مصاحبه با سردار حسن استوارآذر و برادران بازنشسته سردار احمد جهانسری و سرهنگ
علی خدادوست و سرهنگ جواد غفاری فرمانده و پیشکسوت توپخانه لشکر ۳۱ عاشورا در
دفاع مقدس مورخه ۴ و ۵/۰۷/۱۳۹۱

به توسعه سازمان پرداخت و تعداد جنگ افزار را به ۶ عراده رساند . در عملیات والفجر مقدماتی به دلیل رملی بودن منطقه و مشکل جا به جایی ، به پیشنهاد شهید درویش فرمانده تیپ ، یک عراده از توپ ها با برداشتن برجک تانک های غنیمتی ، روی تانک سوار و در عملیات به کارگیری شد که از دقت تیر بالایی برخوردار بود .^{۷۸}

کلیه جنگ افزارهای توپخانه موجود در سپاه های خرمشهر و آبادان در قالب توپخانه تیپ ۱۵ امام حسن (ع) سازماندهی و با نیروهای توانمند از جمله برادران : شهید حبیب الله کریمی ، نورالله کریمی ، هادی بختیاری ، سید مهدی وکیلی و دیده بانان ورزیده خود از جمله شهید حسن روشنگر در مناطق مختلف انجام مأموریت می نمود . شرکت توپخانه تیپ در عملیات والفجر ۲ در منطقه پیرانشهر سرشار از دلاوری و ایثار این عزیزان بود . به طوری که با اعزام دیده بان نفوذی و اجرای دقیق آتش موفق به انهدام تعداد زیادی بالگرد دشمن که در منطقه خاصی تجمع نموده و اقدام

^۷ مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار نورالله کریمی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۱/۰۶/۰۶
مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار نورالله کریمی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس / مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

به هلی برن نیرو به ارتفاعات کدو می نمودند ، می گردند . در این عملیات توپخانه تیپ تحت امر قرارگاه حمزه (ع) بوده و شهید حبیب الله کریمی فرمانده آتشبار یکم و سید مهدی وکیلی فرمانده آتشبار دیگر بوده و فرماندهی توپخانه کماکان با برادر نورالله کریمی بوده است که مسئولیت هماهنگی پشتیبانی آتش قرارگاه را به صورت مشترک با توپخانه لشکر ۶۴ ارومیه ارتش بر عهده داشتند .^{۷۹}

(۳) شکل گیری توپخانه تیپ ۱۴ امام حسین (ع) :

پس از پیروزی انقلاب و شروع درگیری های کردستان ، نیروهای سپاه اصفهان در قالب گردان ضربت به فرماندهی شهید خرازی به منظور مقابله با ضد انقلاب در منطقه حضور یافته و به اجرای مأموریت پاکسازی کردستان از لوث اشرار و ضد انقلاب پرداختند . به مرور با توجه به نیاز عملیاتی ، قبضه های خمپاره انداز سبک در اختیار آنها قرار گرفته و با کمک نیروهای ادوات لشکر ۲۸ کردستان

^۷ مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار نورالله کریمی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۱/۰۶/۰۶
مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار نورالله کریمی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس / مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

ارتش ، کار با آن را فرا گرفته و در عملیات ها مورد استفاده قرار دادند .

با شروع جنگ تحمیلی عراق علیه ایران ، عمده این نیروها با امکانات در اختیار خود از جمله خمپاره اندازها ، به جبهه های جنوب اعزام و در منطقه دارخوین به مقابله دشمن شتافتند . با توجه به ضرورت منطقه به آتش ادوات از اهمیت بیشتری برخوردار گشت . لذا به دستور شهید خرازی ضمن فعال شدن واحد ادوات ، روز به روز توسعه بیشتری پیدا کرده و پشتیبانی آتش از نیروهای در خط را انجام می داد . پشتیبانی آتش توپخانه صحرایی منطقه دارخوین توسط یک گردان توپخانه ۱۵۵م.م از گروه ۵۵ توپخانه ارتش صورت می گرفت . مراوداتی بین واحد ادوات و این گردان به منظور بهره گیری از آتش توپخانه و هماهنگی در اجرای آتش و امور دیده بانی صورت می گرفت که این امر منجر به ارتباط بیشتر و در ادامه آموزش هدایت آتش و جنگ افزار به حدود ۱۰ نفر از نیروهای سپاه توسط این گردان گردیده و نیروها با توپخانه آشنایی اولیه را پیدا کردند . با انجام عملیات

ثامن الائمة (ع) که منجر به شکستن حصر آبادان گردید ، تعدادی نفر بر M 113 به غنیمت طرفته شد که بر روی تعدادی از آنها خمپاره انداز سوار شد و واحد ادوات به صورت جدی تقویت شده و در عملیات طریق القدس بکار گرفته شدند . در این عملیات یک آتشبار تقویت شده ۱۰۵م.م پرتغالی (که در مجموع ۳ عراده آن عملیاتی بود و به عقب تخلیه شد) و ۱ گردان توپخانه ۱۳۰م.م (۱۸ عراده) به غنیمت گرفته شد . ۳ عراده از گردان ۱۳۰م.م با ۳ عراده توپ ۱۰۵م.م آمریکایی ارتش معاوضه گردید که در نهایت یک آتشبار ۶ عراده ای ۱۰۵م.م تشکیل و در همین عملیات بر علیه دشمن به کار گرفته شد . این اقدام مبدأ و منشأ تشکیل توپخانه در تیپ ۱۴ امام حسین (ع) گردید .

با به غنیمت در آمدن یک گردان توپخانه ۱۳۰م.م چینی به همراه تجهیزات کامل آن در عملیات فتح المبین در منطقه پادگان عین خوش و زیاد شدن تعداد توپ های موجود یگان ، نیاز به نیروی انسانی متخصص بیشتر احساس می گردید . لذا سپاه اصفهان ، از بین نیروهای داوطلب اعزامی به جبهه تعدادی نیروهای

دارای سابقه خدمت در توپخانه ارتش را به توپخانه تیپ اعزام و با سازماندهی گردیدند . لذا توپخانه تیپ با استعداد گردان توپخانه وارد عملیات بیت المقدس گردید .

به مرور دو واحد توپخانه و ادوات که تا به حال در یک مجموعه منسجم با هم اداره می شدند ، با موافقت فرمانده تیپ از هم جدا و هر کدام با توسعه سازمان خود ، به اجرای آتش پشتیبانی از تیپ در عملیات ها می پرداختند . به طوریکه در پایان دفاع مقدس توپخانه تیپ علاوه بر واگذاری یک گردان توپخانه ۱۳۰م.م به مرکز توپخانه سپاه در سال ۱۳۶۱ که مبنای تشکیل گروه توپخانه ۱۵ خرداد گردید ، دارای استعداد مناسبی از انواع کالیبرها از جمله ۱۰۵م.م ، ۱۲۲م.م و ۱۳۰م.م بود و با داشتن نیروهای مجرب و آموزش دیده نقش والایی را در پشتیبانی آتش از یگان در عملیات ها و مناطق مختلف ایفا نمود . از دست اندرکاران تشکیل و راه اندازی توپخانه در تیپ می توان از برادران ضیاءالدین نقنه ای ، سید حبیب اعتصامی ، جواد مقدس

، حجة الاسلام زين العابدين احمدی و رضا سلیمانی نام
برد .^{۸۰}

(۴) شکل گیری توپخانه تیپ ۲۷ محمد رسول الله
(ص) :

با انجام عملیات فتح المبین ؛ شهید بزرگوار ناهیدی
که فردی بسیار تیزهوش ، خوش فکر و خلاق بوده و
در مریوان کارش را با خمپاره انداز و مینی کاتیوشا
آغاز کرده و فرماندهی یگان ذوالفقار تیپ ۲۷ حضرت
رسول (ص) را بر عهده داشت ، به همراه برادرانی
همچون ؛ شهید یزدانی ، شهید نجفی و عباس برقی
تصمیم به تشکیل واحد توپخانه تیپ با به کارگیری توپ
های به غنیمت در آمده در تپه های « علی گره زد » که
عمده آنها نو و تیراندازی نکرده و حتی گریس حافظ
داخل لوله و متعلقات که توسط کارخانه سازنده ایجاد
شده بود ، پاک نگر دیده بود ، می گیرند .^{۸۱}

شهید ناهیدی به عنوان فرمانده توپخانه ؛ هر یک از
برادران را مسئول راه اندازی یک آتشبار می نماید از

^{۸۰} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار سیدحبیب اعتماسی فرمانده و پیشکسوت توپخانه
لشکر امام حسین (ع) در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۱/۰۶/۰۶

مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا محمدسلیمانی فرمانده و پیشکسوت توپخانه
لشکر امام حسین (ع) در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۱/۰۶/۰۷

^{۸۱} شهید یزدانی ، غلامرضا / سرداران آتش/ ص ۱۷
سخنرانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در
سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷

جمله شهید یزدانی که تا آن زمان فرمانده یک گروهان ادوات بود ، برای راه اندازی و عملیاتی نمودن آتشبار جنگ افزارهای ۱۵۵م.م کششی غنیمتی انتخاب می گردد . در این راستا برادران مذکور با بهره گیری از توپخانه های ارتش مستقر در منطقه برای آموزش نیروها و هم چنین استفاده از اطلاعات اسرای توپچی و در مواقع لزوم آوردن آنها به آتشبار ، اقدام به راه اندازی آتشبارها و پشتیبانی از رزمندگان اسلام در عملیات های بعدی می نمایند . مهمات جنگ افزارها نیز با استفاده از غنایم بر جا مانده از دشمن در منطقه تنگه ابوغریب و تپه های « تینه » که کفاف چند ماه پشتیبانی را می داد ، صورت می گیرد . بر این اساس توپخانه تیپ ۲۷ محمد رسول الله (ص) نیز توسط این عزیزان شکل می گیرد^{۸۲}.

(۴) شکل گیری توپخانه در سایر یگان های سپاه :

ردیف	نام یگان	تاریخ تشکیل	اولین فرمانده	استعداد اولیه				استعداد در پایان دفاع مقدس						
				تعداد	کالیبر	تعداد	کالیبر	تعداد	کالیبر	تعداد	کالیبر			
۱	تیپ	۱۳۶۱	محسن	۱۲	۱۲	۴	-	-	۱۲	۸	۱۵	۴	۱۳	۸

^۸ شهید یزدانی ، غلامرضا ، سرتیپ/ سرداران آتش/ ص ۱۷ سخنرانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷

	۰		۲		۲				۲	حاجي آبادي		۵	
۸	۱۳ ۰	۴	۱۵ ۲	۸	۱۲ ۲	-	-	۴	۱۲ ۲	احمد پاليزبان	اردیبهشت ت ۱۳۶۱	تیپ ۷	۲
۶	۱۳ ۰	۱۳	۱۲ ۲	۲	۱۰ ۵	-	-	۴	۱۲ ۲	عطاءالله امینی	اردیبهشت ت ۱۳۶۱	تیپ ۸	۳
-	-	۴	۱۳ ۰	۷	۱۲ ۲	۴	۱۳ ۰	۷	۱۲ ۲	حمیدر ضا خلیلی	شهریور ۱۳۶۴	تیپ ۱۰	۴
۱۲	۱۳ ۰	۸	۱۲ ۲	۶	۱۰ ۵	۱۲	۱۳ ۰	۶	۱۰ ۵	ضیاءالیدی ن نقته ای	آذر ۱۳۶۰	تیپ ۱۴	۵
۶	۱۳ ۰	۴	۱۲ ۲	۴	۱۰ ۵	-	-	۲	۱۰ ۵	محمد فرمایشی	بهمن ۱۳۶۴	تیپ ۱۶	۶
-	-	۶	۱۳ ۰	۱۲	۱۲ ۲	-	-	۴	۱۲ ۲	حسین بورانی	مهر ۱۳۶۱	تیپ ۱۷	۷
-	-	۱۴	۱۳ ۰	۴	۱۵ ۲	-	-	۴	۱۵ ۲	اصغر شیخی	مرداد ۱۳۶۱	تیپ ۱۹	۸
-	-	۱۱	۱۳ ۰	۴	۱۵ ۲	-	-	۴	۱۵ ۲	حسین سلطانی	تیر ۱۳۶۱	تیپ ۲۵	۹
۶	۱۳ ۰	۸	۱۲ ۲	۶	۱۵ ۵	-	-	۶	۱۵ ۵	علیرضا ناهدی	اردیبهشت ت ۱۳۶۱	تیپ ۲۷	۱۰
۴	۱۳ ۰	۴	۱۲ ۲	۳ ۳	۱۰ ۱۵ ۵	-	-	۳	۱۵ ۵	علیرضا غفاری	تیر ۱۳۶۱	تیپ ۳۱	۱۱
۸	۱۳ ۰	۴	۱۵ ۲	۸	۱۲ ۲	-	-	۴	۱۲ ۲	سعید میرشکا ری	دی ۱۳۶۱	تیپ ۴۱	۱۲
-	-	۴	۱۳ ۰	۱۲	۱۲ ۲	۶	۱۰ ۵	۴	۱۲ ۲	تیمور رحمتی	۱۳۶۵	تیپ ۱۱	۱۳
-	-	-	-	۱	۱۰	-	-	۴	۱۰	محمد	۱۳۶۵	تیپ	۱۴

					۵				۵	عمادالدین ن		۱۲	۴
-	-	-	-	۴	۱۲ ۲	-	-	۴	۱۲ ۲	جواد شابلی	اسفند ۱۳۶۳	تیپ ۱۸	۱ ۵
-	-	-	-	۴	۱۲ ۲	-	-	۴	۱۲ ۲	مسعود شکوهی	اردیبهشت ت ۱۳۶۲	تیپ ۲۱	۱ ۶
-	-	-	-	۱۰	۱۲ ۲	-	-	۴	۱۰ ۵	فتح الله حیدری	دیماه ۱۳۶۲	تیپ ۲۹	۱ ۷
-	-	۴	۱۳ ۰	۴	۱۲ ۲	۴	۱۲ ۲	۲	۱۰ ۵	ناصر عبداللهی	آذر ۱۳۶۱	تیپ ۳۲	۱ ۸
۵	۱۳ ۰	۲	۱۵ ۲	۸	۱۲ ۲	۴	۱۲ ۲	۲	۱۰ ۵	محمدجع فر شادمند	بهمن ۱۳۶۴	تیپ ۳۳	۱ ۹
-	-	۴	۱۳ ۰	۱۲	۱۲ ۲	-	-	۳	۱۲ ۲	فرهاد اسکندر ی	دی ۱۳۶۳	تیپ ۴۴	۲ ۰
-	-	-	-	۴	۱۲ ۲	-	-	۴	۱۲ ۲	سیدجعفر محمودی	مرداد ۱۳۶۵	تیپ ۴۸	۲ ۱
۲	۱۳ ۰	۱۰	۱۲ ۲	۴	۱۰ ۵	-	-	۴	۱۲ ۲	جعفر کوشکی	بهمن ۱۳۶۳	تیپ ۵۷	۲ ۲
-	-	-	-	۸	۱۲ ۲	-	-	۴	۱۰ ۵	سیدتقی قدمگاهی	۱۳۶۱	تیپ شهاد ۶	۲ ۳
۶	۱۳ ۰	۱۳	۱۲ ۲	۲	۱۰ ۵	-	-	۴	۱۲ ۲	عطاءالله امینی	اردیبهشت ت ۱۳۶۱	تیپ ۸	۲ ۴
-	-	-	-	۴	۱۲ ۲	-	-	۴	۱۲ ۲	امیر نورانی	مهر ۱۳۶۶	تیپ صاد ب	۲ ۲

۵	الام																			
	ر																			
	(عج)																			
	(

پ - شکل گیری مرکز توپخانه سپاه پاسداران :

در هنگام شروع جنگ یعنی ۳ الی ۴ ماه اول تهاجم گسترده ارتش عراق ؛ همه تلاش ها در این جهت بود که این تهاجم به هر شکلی سد گردد . در این شرایط برادران سپاه به شکل گروه در کنار نیروهای ارتش با انجام عملیات های پارتیزانی و محدود کردن ارتش صدام ، برای رسیدن به این هدف شجاعانه مشغول نبرد با دشمن بودند . در مرحله بعد که دوره حاکم بودن تفکر بنی صدری است ، رزمندگان به تثبیت مواضع پرداخته و هنوز بحثی که سپاه بتواند استفاده مناسبی از آتش توپخانه به عمل آورد ، نبود . در این دوره علی رغم احساس نیاز به آتش پشتیبانی ، توجه مسئولین سپاه روی تأمین سلاح سبک متمرکز بوده و لذا به طور کلی بحث سلاح سنگین خود به خود منتفی است . این ضرورت بعد از آغاز عملیات های محدود و کوچک و بعد از برکناری بنی صدر ادامه پیدا کرده و تقویت می

گردد . در هر حال در آن زمان به چند دلیل امکان
عینیت بخشیدن به این احساس ضرورت وجود نداشت :
۱- وجود نداشتن پشتیبانی لازم از جمله تأمین
مهمات .

۲- وجود نداشتن پشتیبانی سازمانی لازم به دلیل
عدم احساس ضرورت .

تنها وقتی این عینیت جدی می شود که با استفاده از
۱۶۰ عراده انواع توپ غنیمتی در عملیات فتح المبین ،
حداقل یک آتشبار در هر یگان راه اندازی می گردد . و
نکته مهم اینکه در همان عملیات یگان هایی مانند تیپ
های ۱۴ امام حسین (ع) و ۲۷ حضرت رسول (ص) ؛
تعدادی از آتشبارهای غنیمتی را به سمت دشمن بعثی
برگردانده و به مقابله با پاتک ها و ضد حملات ارتش
عراق مبادرت می ورزند .^{۸۳}

*** تعیین مسئول هماهنگی آتش یگان های سپاه :**

قبل از انجام عملیات فتح المبین و پس از تک مختل
کننده دشمن در جزابه ؛ فرمانده سپاه طی حکمی شهید
بزرگوار حسن مقدم را که در این زمان مسئول ادوات

^۸ مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار غلامحسین رضایت از پیشکسوتان توپخانه سپاه در
دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

تیپ ۲۵ کربلا بودند ، به عنوان مسئول هماهنگی آتش یگان های سپاه در قرارگاه کربلا منصوب می نمایند . لذا شهید بزرگوار حسن مقدم و آقای محمد آقایی که معاون ایشان بودند ، با مسئولیت و مأموریت جدید در قرارگاه کربلا مستقر می گردند . شهید بزرگوار مقدم در یک اقدام ابتکاری و برنامه ریزی شده با دعوت از مسئولین ادوات یگان ها مبادرت به ایجاد " مرکز هماهنگی آتش " بین یگان های سپاه به منظور استفاده حداکثری از آتش های موجود که عمدتاً ادوات بودند ، می نماید . به دنبال این موفقیت ؛ فرمانده کل سپاه طی حکم شماره ۱۰۱ مورخه ۱۳۶۱/۰۱/۳۰ برای انجام عملیات بیت المقدس ، از جایگاه فرماندهی قرارگاه کربلا به قرارگاه های قدس ، فتح ، نصر ، فجر و منطقه ۸ (خوزستان) ایشان را به عنوان مسئول تطبیق آتش های توپخانه و خمپاره اندازهای سپاه معرفی نموده و آنان را به همکاری لازم در موارد سازماندهی آتش های آفندی و پدافندی فرا می خواند . این حرکت مبارک منجر به ارائه ایده تشکیل سازمان توپخانه می گردد . در حالی که برای این کار بزرگ جز الطاف خداوند ؛

هیچ زیرساخت اساسی مورد نیاز مانند نیروی انسانی ، توپ ، مهمات ، تجهیزات تخصصی و مرکز آموزش ؛ وجود نداشت .^{۸۴}

آقای محسن رضایی فرمانده سپاه پاسداران در دوران دفاع مقدس در مراسم گرامیداشت سردار سرلشکر شهید حسن طهرانی مقدم و شهدای غدیر در خصوص نحوه آشنایی خود با شهید حسن طهرانی مقدم؛ چنین اظهار می دارد :^{۸۵}

" قبل از عملیات فتح المبین همراه شهید حسن باقری به " ارتفاعات بلتا " رفتیم و موقعیت توپ های دشمن را شناسایی کردیم . من به شهید باقری گفتم اگر بتوانیم دشمن را غافلگیر کنیم و بتوانیم توپخانه دشمن را به دست بیاوریم ، خیلی خوب می شود . شما یک نفر را زیر نظر بگیر تا زمانی که این توپ ها را به دست آوریم ، بتوانیم کار را به او بسپاریم . پس از عملیات فتح المبین ؛ ۱۸۰ قبضه توپ دشمن را به دست آوردیم اما سازمان دادن توپخانه کار ساده ای نبود و ۴۰ روز بیشتر هم برای عملیات بعدی فرصت نداشتیم . در این

^{۸۴} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار محمد آقایی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶
^{۸۵} روزنامه کیهان/سال هفتاد و یکم/ شماره ۲۰۲۷۷/ چهارشنبه ۱۸ مرداد ۱۳۹۱/ ص ۱۴

زمان حسن باقری گفت : یادت هست به من اعلام کردی یک نفر را زیر نظر بگیر ؟ این همان فرد است . دیدم یک جوان بیست و چند ساله که خودش را حسن طهرانی مقدم معرفی کرد ، روبرویم ایستاد که من به باقری گفتم آیا این جوان می تواند این توپ ها را سازماندهی کند ؟ باقری گفت : بله من ایشان را می شناسم . من هم حکمی برای ایشان نوشتم و او رفت تا توپ ها را سازماندهی کند که شاهد بودیم در آن مدت توانست در کارش موفق شود ."

*** تعیین مسئول توپخانه برای قرارگاه ها :**

در عملیات بیت المقدس با ابلاغ فرمانده سپاه برای هر قرارگاه یک مسئول توپخانه با ترکیب زیر تعیین می گردد که این امر دلیلی متقن در خصوص اعتقاد مسئولین سپاه به ضرورت توپخانه صحرائی و وجود آتش پشتیبانی از یگان های مانوری در اجرای عملیات ها می باشد^{۸۶}!

^۸ مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار محمد آقایی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

الف- قرارگاه مرکزی کربلا به فرماندهی برادر محسن رضایی و مسئول توپخانه آن شهید بزرگوار حسن مقدم .

ب- قرارگاه قدس به فرماندهی برادر احمد غلامپور و مسئول توپخانه آن برادر عباس سرخیلی .

ج- قرارگاه نصر به فرماندهی شهید بزرگوار حسن باقری و مسئول توپخانه آن شهید بزرگوار علیرضا ناهیدی که بعد شهید بزرگوار غلامرضا یزدانی معرفی می گردد .

د- قرارگاه فجر به فرماندهی شهید بزرگوار مجید بقایی و مسئول توپخانه آن شهید بزرگوار حسن شفیع زاده که بعد برادر یعقوب زهدی جایگزین می گردد .

ه- قرارگاه فتح به فرماندهی برادر غلامعلی رشید و جانشینی شهید بزرگوار ردانی پور و مسئول توپخانه آن برادر محمد آقایی .

سه مسئله باعث مورد توجه قرار نگرفتن تشکیل توپخانه تا قبل از انجام عملیات های بزرگ شده بود . اما با عنایت الهی و تلاش و همت برادران ؛ بعد از

عملیات فتح المبین اکثر یگان ها اقدام به راه اندازی توپخانه نموده و برای عملیات رمضان کلیه یگان ها دارای حداقل یک آتشبار فعال توپخانه بودند . و نشان دادند که با اتکاء به فضل و عنایت خداوند متعال می توانند در یک دوره زمانی کوتاه توپخانه را ساماندهی کرده و با کار آیی بالا از آن استفاده نمایند :^{۸۷}

۱- اعتقاد فرمانده سپاه مبنی بر ضرورت سبک و چالاک بودن سپاه ؛ که تشکیل توپخانه با این سیاست در تضاد بود . لذا دستور تحویل توپ های غنیمتی به ارتش داده شد .

۲- اتخاذ استراتژی واحد بین ارتش و سپاه برای پایان سریع جنگ و اعتقاد راسخ به آن ؛ که عملیات های ثامن الائمه (ع) و طریق القدس در راستای این استراتژی بود .

۳- زمان بر و نیرو بر بودن دانش توپخانه و دور از ذهن بودن تجهیز و راه اندازی توپخانه در مدت زمان کم .

^۸ مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار محمد آقایی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶
مصاحبه با شهید سردار سرلشکر پاسدار نورعلی شوشتری از فرماندهان ارشد سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

با آغاز عملیات های بزرگ احساس نیاز به آتش توپخانه نزد فرماندهان سپاه افزایش یافت . همان طور که ذکر شد ، تا آن مقطع در سپاه این احساس وجود داشت که این نیرو به عنوان یک نیروی سبک و چالاک نباید به تجهیزات سنگینی مثل توپخانه مجهز شود ؛ اما به مرور زمان احساس نیاز به آتش توپخانه جدی تر شد . تا این زمان برادران سپاه بیشتر با خمپاره و ادوات کار کرده و خمپاره را تحت عنوان سلاح های سنگین تلقی می نمودند . لذا بخش قابل توجهی از افرادی که هسته اولیه و مرکزی توپخانه سپاه را تشکیل دادند یا ادواتی بودند یا کسانی بودند که چه قبل از شروع جنگ و چه در زمان جنگ ؛ سربازی خود را در توپخانه ارتش طی کرده و بعضی هم در بخش دیده بانی فعال بودند و برای توپخانه های ارتش دیده بانی می کردند که این امر خود به خود باعث یک ارتباط خوب بین برادران سپاه و گردان های توپخانه ارتش گردیده بود . بنا بر این از یک طرف به دلیل سابقه برادران سپاه در بخش ادوات و همکاری آنها با توپخانه ارتش در زمینه دیده بانی و خدمه توپ و از طرف

دیگر با گسترش مسئولیت سپاه در جنگ و توسعه سازمان آن و هم چنین شدت گرفتن احساس نیاز به اینکه سپاه برای خودش حتماً باید توپخانه و آتش داشته باشد و پیوند این زمینه ها با لطف و عنایت الهی در به غنیمت گرفتن تعداد زیادی توپ توسط رزمندگان اسلام ؛ همه دست به دست هم داد تا شهیدان بزرگوار شفیع زاده و مقدم به این نتیجه برسند که زمینه لازم برای راه اندازی توپخانه در سپاه وجود دارد . خلاصه اینکه ؛ عوامل زیر باعث ایجاد زمینه برای ورود سپاه به تخصص توپخانه گردید :^{۸۸}

۱- ورود نیروهای سپاه به دیده بانی و تشکیل سازمان دیده بانی در بعضی از مناطق عملیاتی و یگان ها به خصوص منطقه غرب کشور با توجه به دارا بودن شرایط و پتانسیل های موجود و تلاش فرمانده یگان های رزمی برای به دست آوردن توپ و راه اندازی توپخانه .

۲- خدمت و فعالیت مؤثر در بخش دیده بانی و در نتیجه پی بردن به نقش و اهمیت آتش توپخانه

^۸ مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

توسط خیلی از کسانی که بعدها با تشکیل یگان های رزمی سپاه ، در سمت فرماندهی این یگان ها مشغول خدمت شدند .

۳- فعالیت نیروهای سپاه و کسب تجربه در به کارگیری خمپاره انداز در درگیری های کردستان و ابتدای دوران دفاع مقدس .

۴- به غنیمت درآمدن تعداد زیاد توپ در عملیات های بزرگ رزمندگان اسلام .

۵- نقش و اهمیت آتش توپخانه در پیروزی و موفقیت عملیات ها .

۶- توسعه یگان های رزم سپاه و عدم توانایی و ظرفیت کافی در توپخانه ارتش برای پشتیبانی .

*** صدور حکم و ابلاغ تأسیس مرکز توپخانه سپاه :**

پس از اتمام عملیات فتح المبین ؛ شهید بزرگوار حسن مقدم با مشورت چند تن از فرماندهان از جمله شهید بزرگوار حسن شفیع زاده که در این مقطع معاونت تیپ ۳۳ المهدی (عج) را بر عهده داشت ، پیشنهاد تشکیل توپخانه در سپاه را در نیمه دوم فروردین ماه سال ۱۳۶۱ به فرمانده سپاه ارائه داد .

برادر سید رحیم صفوی معاون عملیات سپاه پیشنهاد را پذیرفته و طی دست نوشته ای از موضع فرماندهی سپاه مأموریت تشکیل و راه اندازی توپخانه را به شهید بزرگوار حسن مقدم ابلاغ کرده و ضمن ارائه تدابیر و راه کارهای لازم ، دستور ارائه پیشنهاد سازمانی مناسب برای توپخانه را صادر می نمایند . شهید بزرگوار مقدم با شناسایی ، جذب و سازماندهی تعدادی از عناصر و فرماندهان موجود در رده های مختلف ، در عمل هسته مرکزی توپخانه سپاه را فعال و بدین ترتیب کارهای بزرگی را برنامه ریزی و شروع می کند که گام اول آن " تشکیل مرکز توپخانه سپاه پاسداران " پس از عملیات پیروزمند بیت المقدس می باشد . از همان قدم های اولیه ؛ شهید شفیع زاده نقش محوری و تأثیرگذاری در این روند ایفا می نماید و این دو " حسن " سازمان توپخانه را بنیان گذاری و آماده اجرای مأموریت های مهم برای پشتیبانی آتش از رزمندگان اسلام می نمایند .^{۸۹}

^۸ سخنرانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷ مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶ شهید یزدانی ، غلامرضا/ سرداران آتش/ ص ۱۷

بعد از ابلاغ حکم فرمانده سپاه به شهید بزرگوار حسن مقدم مبنی بر تشکیل توپخانه ، اولین اقدام برای محقق شدن این مأموریت بزرگ و سنگین ، درخواست شهید بزرگوار شفیع زاده از آقای فضل‌ی فرمانده تیپ ۳۳ المهدی (عج) با توجه به شناختی که شهید بزرگوار مقدم در منطقه آبادان هنگام کار با خمپاره و دیده بانی و هدایت گلوله روی مواضع دشمن از ایشان پیدا کرده بود ؛ برای جانشینی و بهره مندی از توان وی بود . آقای یعقوب زهدی نیز از طریق شهید بزرگوار شفیع زاده با توجه به انجام خدمت سربازی در رسته توپخانه در ارتش و طی دوره آموزش توپخانه و سپس آقایان عباس سرخیلی از آبادان و آقای محمد آقایی وارد این جمع گردیده و هسته اولیه توپخانه را تشکیل می دهند . بعد برادران حسین زاهدی ، مهدی پیرانیان ، حسن محمدی ، امیرعلی حاجی زاده و . . . به این جمع پیوسته و هسته اولیه را تقویت می نمایند .^{۹۰}

مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار محمد آقایی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

^{۹۰} سخنرانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷

مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار محمد آقایی از فرماندهان و پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

با تشکیل هسته اولیه و هم چنین فعال شدن مرکز توپخانه سپاه توسط این بزرگواران ، توپخانه در قرارگاه ها شکل تاکتیکی به خود گرفت . یعنی برادران توپخانه سطح تاکتیکی را در عملیات رمضان دنبال نمودند به طوری که تطبیق آتش مشترک توپخانه سپاه و ارتش در قرارگاه ها ایجاد گردیده و طرح آتش توپخانه با دو امضاء توسط مسئولین سپاه و ارتش ، صادر می شد .^{۹۱}

با مهیا شدن زمینه توسعه سازمان توپخانه ، به مرور تشکیل گروه های توپخانه در سپاه رقم خورد . یعنی بعد از اینکه سطح تکنیکی کار توپخانه تا عملیات بیت المقدس پشت سر گذاشته شد ، از این به بعد قرارگاه ها علاوه بر اینکه تیپ های تحت کنترلشان دارای توپخانه بود ، به طور مشخص حداقل یک گردان توپخانه ۱۳۰م.م هم خودشان با مأموریت عمل کلی در اختیار داشتند که این گردان ها بنای اولیه تشکیل گروه توپخانه را رقم زدند.^{۹۲}

^{۹۱} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار محمد آقایی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

^۹ مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار محمد آقایی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

در هر صورت شهید بزرگوار مقدم و تیم همراهش رسالت آتش پشتیبانی در جنگ را در شرایطی که چیزی وجود ندارد جز حدود ۱۶۰ قبضه توپ های غنیمتی خروار شده در ترکان دیلم اهواز ، عهده دار می شوند . چون توپ ها روسی بوده و بعضی از نیروهای سپاه در آتشبارهای ارتش آموزش توپ های آمریکایی دیده بودند ، حتی حاضر به جنگ و حاضر به راه این توپ ها را هم بلد نبودند . اولین کار شهید مقدم در این زمینه ؛ دعوت از آقایان امیربیگی و صدری به عنوان بزرگان توپخانه ارتش توسط آقای رحیم صفوی و سپس درخواست یک تیم از مرکز توپخانه ارتش در اصفهان برای آموزش حاضر به جنگ و حاضر به راه کردن این توپ ها بود . تیم اعزامی نیز به علت روسی بودن توپ ها نتوانستند کاری انجام دهند . از طرفی عملیات بیت المقدس در شرف اجرا بود و توقع فرماندهان حضور عملی

توپخانه با توجه به توپ های زیاد و مهمات خیلی خوب آن بود.^{۹۳}

لذا با درایت و آینده نگری شهید حسن مقدم چند اقدام اساسی در آغاز به کار مرکز توپخانه سپاه و ماه های اول فعالیت آن به سرعت در دستور کار قرار گرفته و انجام شد:^{۹۴}

۱- آموزش به کارگیری توپ های غنیمتی و تشکیل مرکز آموزش توپخانه :

اولین اقدام پس از تشکیل مرکز توپخانه در نیمه اول سال ۱۳۶۱ ؛ اجرای آموزش به کارگیری توپ های غنیمتی توسط شهید بزرگوار ناهیدی با توجه به هوش و ذکاوت فراوان و تجربه به کارگیری توپ های دشمن علیه خودشان در عملیات فتح المبین بود . ایشان کار خود را در یک مرکز آموزشی که توسط آقای حمید سرخیلی در شمال آبادان در یک حالت قرارگاهی و زیر چادر برای آموزش نیروهای پیاده تشکیل شده بود

^{۹۳} سخنانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷
شهید یزدانی ، غلامرضا / سرداران آتش/ ص ۱۷
مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

^{۹۴} سخنانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷
مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

، شروع کرد . شهید بزرگوار ناهیدی استعداد بزرگی داشت لذا طرح تیرهای فلزی ، تجهیزات نشانه روی و دوربین های پاپ ۲ را که از عراق غنیمت گرفته و به کارگیری آن را کسی بلد نبود ، این بزرگوار آنها را با استعداد ذاتی و تلاش خود فراگرفته و با اخلاق محمدی (ص) و حوصله زیاد به برادران یاد می داد . پس از مدتی کوتاه ، مرکز آموزش تخصصی در انرژی اتمی راه اندازی و پس از دو سه ماه فعالیت به مرکز امیرالمؤمنین (ع) که توسط مرکز توپخانه خریداری و فعال شده بود ، منتقل و مجدداً در سال ۱۳۶۲ با توجه به فراهم بودن شرایط ، به پادگان غدیر اصفهان منتقل و با آموزش تخصصی نیروها در مسیر پیشرفت و توسعه قرار گرفت .^{۹۵}

۲- فعال کردن عملیات و مرکز اقدامات تاکتیکی توپخانه :

دومین اقدام ؛ فعال کردن واحد عملیات و مرکز اقدامات تاکتیکی توپخانه و هم چنین تشکیل یک آتشبار برای آموزش عملی نیروها به مسئولیت آقای یعقوب

^{۹۵} سخنرانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷

زهدی بود . نظر به اینکه ایشان آموزش توپخانه را در ارتش طی کرده و با اصطلاحات تخصصی توپخانه و مأموریت های اصلی و ذاتی آن آشنایی داشت ، محور کارهای عملیاتی توپخانه قرار گرفته و بالطبع طرحریزی های توپخانه را نیز انجام می داد .

۳- راه اندازی مرکز تعمیر و نگهداری توپخانه :

اقدام بعدی ؛ راه اندازی اولین مرکز تعمیر و نگهداری توپخانه در نیمه اول سال ۱۳۶۱ توسط برادر بزرگوار آقای بهمن نقاش چیره دست بود . ایشان و تعدادی از برادران از جمله آقایان ؛ مشیری ، مصطفایی ، جمالی ، بلوغ زاده و گلوبسته که به دلیل فنی و تخصصی بودن آنها ، به لحاظ تعمیراتی اقدام به راه اندازی و سرویس جنگ افزارها می کردند تا جنگ افزارها وارد جنگ و عملیات شود . در گام بعدی اکیپ های سیار را برای تعمیر و نگهداری توپ ها در خط تشکیل و به رفع مشکل توپخانه یگان ها مبادرت ورزیدند . بعداً با توجه به انجام عملیات در مناطق رملی و ضرورت پشتیبانی آتش ، آقای معصوم زاده در اهواز یک عراده کاتیوشا را روی یک دستگاه تانک

غنیمتی که برجکش را برداشته بود ، گذاشت . این اقدام باعث شد چند عراده هویتزر ۱۲۲م.م نیز با برداشتن برجک ، روی تانک سوار گردد .

۴- راه اندازی مرکز تحقیقات توپخانه در تهران :
همزمان با اقدامات ذکر شده و به خصوص راه اندازی مرکز تعمیر و نگهداری توپخانه در خوزستان ، در تهران مجموعه ای به نام مرکز امیرالمؤمنین (ع) در جاده مخصوص تهران کرج توسط آقای محسن رفیق دوست با مبلغ ۱,۲۰۰,۰۰۰ تومان که وجه آن به وسیله شیخ حسین انصاریان از محل هدایای مردمی تأمین گردیده بود ، از بانک صادرات خریداری و مرکز تحقیقات توپخانه در آنجا راه اندازی می گردد .

با راه اندازی این مرکز و فعال شدن اولین مرکز تعمیر و نگهداری توپخانه توسط آقای بهمن نقاش چیره دست در جنوب ؛ تعهد ، اخلاص ، ایثار و فداکاری برادران برای پیشرفت روزافزون کارها باعث شده بود با آمدن آنها از منطقه برای مرخصی ، به مرکز امیرالمؤمنین (ع) آمده و به کارهای تحقیقاتی در زمینه توپخانه بپردازند . لذا با توکل به خدا و با توجه به

اخلاص و تلاش این عزیزان ؛ در حالی که هنوز ابتدای کار بودند ؛ اولین راکت انداز ۱۲۲م.م کاتیوشا ساخت جمهوری اسلامی را توسط ۸ دستگاه ماشین آلات قطعه سازی (بدون بردن داخل کارخانجات بیرون) ، ساختند . پس از آن آقای مصطفی محمد نجار به منظور تولید انبوه ، راکت انداز تولیدی را به همراه اسناد ، مدارک و دستگاه ها به وزارت سپاه منتقل نموده و کار تولید را ادامه دادند ؛ به طوری که کاتیوشاهای تولید جمهوری اسلامی در رژه ۳۱ شهریور سال بعد شرکت داده شد .

در آن موقع سپاه علاوه بر گردان مختلط ۱۰۵ و ۱۳۰م.م توپخانه تیپ امام حسین (ع) ، چهار آتشبار مستقل عملیاتی و یک گردان توپخانه ۱۳۰م.م عملیاتی - آموزشی در اختیار داشت که زیر نظر مرکز توپخانه اجرای مأموریت می نمودند . این یگان ها عبارت بودند از :^{۹۶}

^۹ سخنرانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷ مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

- ۱- آتشبار هویتزر ۱۵۵م.م که توسط آقای حسن سواریان و همکاران ایشان در سپاه خرمشهر راه اندازی شده بود .
- ۲- آتشبار توپ ۱۳۰م.م که توسط حاج عباس سرخیلی و همکارانش از جمله آقای حمید سرخیلی در منطقه آبادان راه اندازی شده بود .
- ۳- آتشبار هویتزر ۱۲۲م.م که توسط آقای نورالله کریمی و برادران همکار او در منطقه آبادان راه اندازی شده بود .
- ۴- آتشبار هویتزر ۱۵۲م.م که توسط حسن محمدی و برادران همکار او که از اصفهان بودند ، راه اندازی شده بود .
- ۵- گردان توپخانه ۱۳۰م.م ولایت فقیه که در اختیار آقای یعقوب زهدی بوده و با آموزش دادن نیروهای اعزامی به توپخانه ، منشأ راه اندازی آتشبار به آتشبار توپخانه بود . این گردان به استعداد ۱۸ عراده توپ در عملیات رمضان در محور جاده ایستگاه حسینیہ اجرای مأموریت نمود .

۵- فعال نمودن سیستم ارتباطی توپخانه : با توجه به اهمیت آن و قرار داشتن در شرایط جنگی با راه اندازی و تشکیل مرکز توپخانه و همچنین فعال شدن واحدهای آن ، خالی بودن جایگاه ارتباط و مدیر و کارشناسی که در شرایط جنگی بتواند این مهم را به سر منزل مقصود برساند ، کاملاً محسوس می نمود . لذا این امر خطیر در دستور کار شهیدان مقدم و شفیع زاده قرار گرفت و با کمک گرفتن از واحد مخابرات سپاه از نظر نیروی انسانی متخصص و تجهیزات مورد نیاز عملیاتی گردید . با هماهنگی انجام شده برادر مسعود سلیمی از سوی مخابرات سپاه به توپخانه مأمور گردیده و فعالیت خود را در نیمه دوم سال ۱۳۶۱ در مرکز توپخانه آغاز نمود و پس از آن برادران حسین پورحسن ، محمدمهدی حبیبی ، مرتضی کویایی ، کاظم بختیاری و تقی نساج آن را دنبال کردند .

همان طور که در آن مقطع زمانی برتری و غلبه کار در جبهه ها با یگان های نه گانه سپاه بود ، برتری ارتش نیز در دو بخش بود ؛ یکی در بخش هوایی و

هوانیروز و دیگری در بخش توپخانه صحرائی . لذا همان طور که سپاه حاضر به از دست دادن برتری خود نبود ، ارتش نیز حاضر نبود که این برتری خودش را تحت هیچ شرایطی از دست بدهد . و در آن موقع وارد شدن سپاه به عرصه برتری ارتش در واقع یک خط ممنوعه بود . لذا باید به نیکی و بزرگی یاد کرد از شهید بزرگوار امیر سرافراز صیاد شیرازی که این شهید عزیز با همت و مردانگی و آن افق بلندی که داشت ، این سد را شکست و علی رغم میل باطنی یک سری از فرماندهان ارتش ؛ سپاه وارد عرصه توپخانه گشت . این شهید بزرگوار با پاکی ذاتیش این باب را گشود تا سپاه بتواند برادران با استعداد توپخانه را وارد دوره عالی توپخانه ارتش کرده تا فنون تخصصی و مفاهیم علمی و کلاسیک توپخانه را فرا گیرند . لذا هماهنگ ترین رسته بین ارتش و سپاه از حیث کاری ، آموزشی و عملیاتی ؛ توپخانه بود . به طور کلی نگاه فرماندهان عالی ارتش و سپاه و بخشی از بدنه ارتش که متعهد بودند ، مبنی بر همکاری و هماهنگی بود . در ارتش بودند افرادی که از متون آموزشی و انجام

آموزش در صحنه گرفته تا واگذاری تجهیزات به برادران سپاه ؛ از هیچ چیز دریغ نمی کردند . به عنوان نمونه می توان از فرمانده توپخانه لشکر ۷۷ پیروز خراسان جناب سرهنگ جاودانی که بعدها فرمانده لشکر شد ، نام برد . ایشان از بیان مسایل تاکتیکی و تکنیکی برای برادران توپخانه سپاه هیچ دریغ نداشته و دانش توپخانه را انتقال می دادند . از طرفی برادران نیز این دانش را با خلاقیت و جسارت خودشان ترکیب کرده و به طراحی می پرداختند . در ضمن چون عمده عملیات های آفندی را سپاه انجام می داد ، برادران توپخانه سپاه در طرحریزی ها اشراف بیشتری پیدا کرده بودند^{۹۷} .

د - روند رشد و توسعه سازمان توپخانه در سپاه :

توسعه سازمان سپاه و تشکیل تیپ ها از یک سو و نیاز به آتش های پشتیبانی از سوی دیگر ؛ باعث گردید به مرور توپ های به دست آمده در عملیات فتح المبین در قالب آتشبارهای مختلف در اختیار این یگان ها قرار گرفته و همه تیپ ها از یک آتش پشتیبانی توپخانه نسبی

^۹ سخنرانی شهید حسن طهرانی مقدم مؤسس توپخانه سپاه در همایش های توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷

با توجه به وضع موجود ، برخوردار گردند . در واقع اولین گام برای راه اندازی توپخانه یگان ها برداشته شد . لذا تا قبل از انجام عملیات رمضان ، توپخانه یگان ها به استعداد حداقل یک آتشبار و در بعضی از یگان ها یک گردان راه اندازی و سازماندهی گردیده و انجام مأموریت نمودند .^{۹۸}

رشد و توسعه سازمان توپخانه به موازات توسعه سازمان سپاه تحقق پیدا می کرد . به طوری که در عملیات طریق القدس سپاه دارای ۴ تیپ عمده با ساختار متکی بر پایه گردان بود و پشتیبانی آتش آن توسط توپخانه ارتش صورت می گرفت . اما چند ماه بعد بر اساس نیاز جنگ و اعزام بی نظیر و سیل وار نیروهای داوطلب ، سپاه به توسعه سازمان مبادرت ورزیده و چندین یگان با ساختار مبتنی بر پایه تیپ را تشکیل داد ؛ لذا پشتیبانی آتش موضوعیت پیدا کرده و مورد توجه جدی قرار گرفت . یعنی بعد از عملیات فتح المبین ؛ توسعه توپخانه و حتی راه اندازی توپخانه در یگان هایی که تاکنون توپخانه نداشتند ، با توپ های

^۹ مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار محمد آقای فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

غنیمتی صورت گرفت . با توجه به توسعه سازمان سپاه ، توسعه همپای توپخانه نیز ضرورت یافت . لذا توپخانه به مرور و همراه با عملیاتی نمودن و به کارگیری توپ های موجود ، با کمبود جنگ افزار مواجه بود که بدین منظور خرید توپ از سال ۱۳۶۳ در دستور کار وزارت سپاه قرار گرفت و با واگذاری توپ های خریداری شده و همچنین جذب و آموزش بیشتر نیروی انسانی ، روند توسعه ادامه یافت . در مجموع پیشرفت و توسعه سازمان توپخانه به موازات توسعه سازمان سپاه تا همراه با فراز و فرود تا اجرای عملیات والفجر ۸ ادامه یافت .^{۹۹}

از این مرحله توپخانه سپاه رشد جهشی پیدا کرد و سپاه به فکر تهیه توپ افتاد . لذا طی چند ماه در مقادیر بالا و حجم زیاد انواع توپ از جمله توپ ۱۳۰م.م و راکت انداز ۱۲۲م.م کاتیوشا توسط وزارت سپاه خریداری و وارد سازمان گردید . عامل اصلی رشد و توسعه توپخانه سپاه با این سرعت و کیفیت ؛ به رویکرد حاکم بر سپاه ارتباط داشت . واقعیت این است

^{۹۹} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار محمد آقایی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶
مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

که وقتی نگاه مسئولان به جنگ و دفاع بر خلاف ماه های ابتدایی جنگ ، مردمی بوده و تفکر انقلابی و خط حضرت امام (ره) به صحنه می آید ؛ تحول صورت می گیرد و تحول منشأ بروز خلاقیت و ابتکار و موفقیت برای رشد و توسعه در همه زمینه ها از جمله توپخانه سپاه می گردد.^{۱۰۰}

توپخانه سپاه برای پشتیبانی آتش تا قبل از عملیات رمضان به دو منبع متکی بود :

۱- توپ و مهمات غنیمتی از ارتش عراق

۲- پشتیبانی توسط توپخانه ارتش جمهوری

اسلامی

لکن در ادامه روند جنگ به دلیل عدم توازن بین آتش عراق با آتش نیروهای خودی و لزوم پاسخگویی به نیازها ، علاوه بر بهره مندی از پشتیبانی توپخانه صحرائی ، هوانیزوز و نیروی هوایی ارتش در اجرای عملیات ها ؛ وزارت سپاه بر آن شد که هم به تولید مهمات و تجهیزات مورد نیاز در داخل و هم به خرید اقلام ضروری از خارج بپردازد . لذا برادرانی از

^{۱۰۰} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار غلامحسین رضایت از پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

توپخانه به عنوان کارشناس ، وزارت را در این امر خطیر یاری دادند . در مقطع زمانی انجام سلسله عملیات های والفجر و کربلا که توأم با رشد سازمان توپخانه نیز بود ، هر تعداد توپی که به سازمان اضافه می شد ، هم در توپخانه یگان های مستقل و هم در توپخانه لشکرها سازماندهی می گردید . در این دوره توپخانه های سپاه و ارتش به صورت مشترک عمل می کردند .^{۱۱}

با تشکیل هسته اولیه و هم چنین فعال شدن مرکز توپخانه سپاه ، توپخانه در قرارگاه ها شکل تاکتیکی به خود گرفته و با مهیا شدن زمینه توسعه سازمان توپخانه ، به مرور تشکیل گروه های توپخانه در سپاه رقم خورد . یعنی بعد از اینکه سطح تکنیکی کار توپخانه تا عملیات بیت المقدس پشت سر گذاشته شد ، برادران توپخانه سطح تاکتیکی را در عمیات رمضان دنبال کردند . و از این به بعد قرارگاه ها علاوه بر اینکه تیپ های تحت کنترلشان دارای توپخانه بود ، به طور مشخص حداقل یک گردان توپخانه ۱۳۰م.م هم

^{۱۱} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار محمد آقای فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس/ مجله نگین ، پاییز ۱۳۸۷ ، شماره ۲۶

خودشان با مأموریت عمل کلی در اختیار داشتند که این گردان ها بنای اولیه تشکیل گروه توپخانه را رقم زدند . بعد از عملیات رمضان که یگان های رزمی افزایش یافتند و سازمان سپاه توسعه یافت ، فرماندهان توپخانه سپاه نیز علاوه بر تقویت توپخانه یگان های رزم ، تشکیل گروه های توپخانه را به منظور تأمین یگان آتش برای قرارگاه های عمل کننده و زیر آتش بردن اهداف در عمق دشمن ؛ در دستور کار خویش قرار دادند .^{۱۰۲} در این راستا اولین گروه توپخانه سپاه به نام «گروه توپخانه ۶۱ محرم» به فرماندهی شهید بزرگوار حسن غازی در سال ۱۳۶۱ شمسی در منطقه جنوب با به کارگیری دو گردان توپخانه ۱۳۰ م.م جواد الأئمه (ع) که قبلاً از تیپ امام حسین (ع) به مرکز توپخانه منتقل شده بود و گردان توپخانه ۱۳۰ م.م قدس مستقر در سرپل ذهاب ؛ راه اندازی و شروع به کار نمود . با تشکیل گروه ۶۱ ، شهید مصطفی تقی جراح کماکان در سمت فرماندهی گردان توپخانه قدس باقی مانده و برادر حاج رضا صادقی به عنوان جانشین ایشان انتخاب و

^{۱۰۲} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

مشغول خدمت گردیدند و فرماندهی گردان توپخانه جوادالائمه (ع) که تاکنون با شهید غازی بود ، به سید محمد میرصفیان واگذار گردید . این گروه پس از تشکیل به عنوان توپخانه قرارگاه کربلا در عملیات های والفجر مقدماتی و والفجر یک شرکت کرده و اجرای مأموریت نمود . مدیریت موفق ، اخلاق محمدی (ص) و والای اسلامی و همچنین قدرت جذب بالای شهید بزرگوار حسن غازی موجب واگذاری مأموریت تشکیل دومین گروه توپخانه به ایشان گردید که به شایستگی از عهده این مهم نیز بر آمده و «گروه توپخانه ۱۵ خرداد» در تیرماه ۱۳۶۲ نیز با تلاش وی تشکیل و پا به عرصه خدمت گذاشت .^{۱۰۳}

با شروع توسعه سازمانی و اضافه شدن قبضه های زیاد و در کنار آن انجام عملیات ها ، تجارب نیروها بالا رفت . افرادی که می توانستند آتش طراحی بکنند و در این سطح ها کار بکنند بیشتر شدند و از آن بدنه رشد کردند . و در هر مرحله تعدادی توپ جدید وارد سازمان گردیده و افراد رشد می کردند و تا سطح

^{۱۰۳} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

آتشباری بالا آمدند . این روند ادامه داشت تا عملیات خیر .^{۱۰۴}

توسعه توپخانه در بعد دیده بانی و استفاده از دکل :
از عملیات خیر بحث دکل وارد مقوله دیده بانی شد . گر چه در اوایل جنگ از دکل های برق فشار قوی موجود استفاده می شد ولی به صورت جدی در دستور کار قرار نداشت . هر جا یک دکلی بود ، استفاده می شد و اگر نبود ، خیلی در دستور کار قرار نداشت که حتماً باید دکل باشد . از عملیات خیر به این طرف به فکر افتادیم که اینجا باید دید پیدا کنیم . اصلاً یکی از شعارهای اصلی و محوری توپخانه سپاه این بود که حتماً آتش ها باید دیده بانی شده باشد و آتش کور نباید انجام بگیرد . در جنوب دیده بانی در دستور کار قرار گرفت و یکی از برادران صاحب نظر به نام شهید حمید سلیمی که در صنایع خوزستان مسئولیت داشت ، به کمک توپخانه آمد . لذا تولیدات کارخانه ای که محصول آن دکل های مرو بود ، به منطقه منتقل نمود . این دکل ها در صنایع فضایی تولید و برای سقف های تزئینی

^{۱۰۴} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

کاربرد داشت و ما کاربرد آن را نمی دانستیم . لذا ایشان این طرح را داد و افرادی را بسیج کرد و در جزایر مجنون و طلائیه این دکل را زد . زدن دکل فشار قوی به دلیل نیاز به فونداسیون ، زمان بر و مشکل بود ولی دکل مرو طی یک شب برپا می گردید . بعد از عملیات بدر ؛ سرتاسر جنوب از جزایر تا فاو با یک فاصله معینی دکل زده شد تا برای دشمن یک حالت عادی پیدا بکند و در صورت نیاز بتوان استفاده نمود . دشمن چون دکل مرو نداشت ، دکل لوله ای یا فشار قوی می زد . لذا آنهم شروع کرد و سرتاسر جبهه را دکل زد . خود این دکل و پیدا کردن دید به دشمن در جنوب یک تحول عمده در امر توپخانه بود .^{۱۰۵}

مراحل تحول توپخانه سپاه :

توپخانه سپاه از عملیات خیبر تحول جدیدی ایجاد کرد . این تحول این بود که خودش مستقل عمل کند . لذا طرحریزی کرد و یگان هایش را اداره کرد . بحث دیدبانی را هم که دقت تیر و تأثیر آتش بیشتر را به همراه داشت ، وارد مقوله کرد . که البته این از عملیات

^{۱۰۵} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

خیبر پایه گذاری شد . یعنی عملیات خیبر دو باره یک نقطه عطف دیگر و فاز بالاتری از کار توپخانه سپاه بود ؛ آنها در رابطه با خیبر سپاه مسئولیت مستقلی داشت و خودش فرماندهی داشت . به تبع این فرماندهی ، توپخانه هم در آتش مسئولیت مستقل گرفت . در خیبر اشتراک با ارتش نبود و طرحریزی و هدایت توسط توپخانه سپاه صورت گرفت . البته دو یگان عمده و قوی توپخانه از ارتش شامل : گروه ۳۳ توپخانه به استعداد ۴ گردان (۳ گردان توپخانه ۱۳۰م.م و یک گردان راکت انداز ۱۲۲م.م کاتیوشا) و توپخانه لشکر ۹۲ زرهی خوزستان به استعداد ۴ گردان (۳ گردان توپخانه ۱۵۵م.م خودکشی و یک گردان توپخانه ۱۳۰م.م) به سپاه مأمور بودند . طرحریزی آتش در عملیات خیبر در تمام قرارگاه های تاکتیکی توپخانه توسط برادران سپاه انجام شد . لذا نیروهایی را که در این سطح بودند و طرحریزی و تاکتیک وارد بودند ، از تمام نقاط جبهه جمع آوری و در قرارگاه های عمل کننده برای این کار سازماندهی شدند . مسئولین طرحریزی آتش در این قرارگاه ها عبارت بودند از

برادران : شهید حبیب الله کریمی ، شهید ذوالانوار ،
نورالله کریمی ، محمد آقایی ، یعقوب زهدی و
غلامحسین رضایت و کارشناسان عبارت بودند از
برادران : حاج رضا سلیمانی ، مسعود صابری خوش
اخلاق ، محمد نواب ، حسین جعفری و صادق خوش
نواز که در قالب سه تیم تطبیق آتش در قرارگاه های
مرکزی ، طلائی و جزیره مجنون فعالیت می کردند .
تیم تطبیق آتش اعزامی به داخل جزایر در روزهای
اول با اعزام برادران نورالله کریمی و مسعود صابری
صورت گرفت که اولین اقدام آنها تعیین مواضع و
کمک به استقرار توپ های لشکر ۳۱ عاشورا و
همچنین توپ های ۱۰۵م.م انتقال داده شده ارتش به
جزایر در پشت چاه های نفت بود و سپس برادران
محمد آقایی ، عباس خانی و جانباز شهید کرامت
قناعتیان و برادران دیدبانی و مخابرات توپخانه به
مرور و به تناسب نیاز به جمع این برادران اضافه شدند
. چون رسته توپخانه یکی از موضوعات و رسته هایی
است که نیاز به سالیان طولانی و تجربه و تبحر دارد ،
لذا آن شرایط یک میدان آزمایشی برای بچه های

توپخانه سپاه و خیلی تعیین کننده بود . الحمدلله برادران توپخانه سپاه از آن میدان آزمایش سربلند بیرون آمده و مأموریتشان را به خوبی انجام دادند . در ضمن برادر محمود چهارباغی به عنوان نماینده توپخانه ، مسئولیت هماهنگی و تهیه شناور برای اعزام نیرو ، جنگ افزار و مهمات در اسکله را بر عهده داشت . در محور طلائیه ؛ با توجه به زمان کوتاه یعنی کمتر از یک هفته قبل از عملیات ، یگان ها نسبت به منطقه توجیه شدند . در حالی که توپخانه با توجه به سنگینی و نقل و انتقالات ، کار مهندسی و . . . حتماً چند ماه کار می خواهد . توپخانه کمتر از یک هفته توانست مستقر گردیده و پاسخگو باشد و آتش های بسیار خوبی را در محور طلائیه اجرا کند .^{۱۰۶}

در سال ۱۳۶۲ تقریباً همه لشکر ها و تیپ های رزمی سپاه به یگان های توپخانه مجهز شده بود و بدین ترتیب سازمان توپخانه مراحل رشد و توسعه خود را طی کرد . ولی از آنجا که در ادامه دفاع مقدس و به منظور باز داشتن رژیم متجاوز عراق ، ضرورت

^{۱۰۶} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

تجهیز سپاه به موشک های دور برد برای پاسخ گویی به شرارت های دشمن متجاوز بعثی ، ضرورتی قطعی تشخیص داده شده بود ، لذا در اوایل سال ۱۳۶۳ مأموریت راه اندازی و سازماندهی " **فرماندهی موشکی زمین به زمین سپاه** " به برادر شهید بزرگوار حسن مقدم محول گردید .^۷ با توجه به موفقیت حاصله در این مسئولیت و ایفای نقش کارساز در برابر تجاوزات دشمن به شهرها و مناطق مسکونی ، فرمانده کل سپاه مأموریت وی را تمدید و نامبرده را در این مسئولیت ابقاء نمود .^{۱۰۸}

با انتقال شهید بزرگوار حسن مقدم به یگان موشکی ، شهید بزرگوار حسن شفیع زاده به عنوان فرمانده توپخانه سپاه منصوب گردید . ایشان بعد از طی مراحل شکل گیری اولیه توپخانه که قریب ۱۸ ماه به طول انجامیده بود ، در راه توسعه و ارتقاء توان عملیاتی سپاه قدم های بسیار بزرگی برداشته بود .^{۱۰۹}

^{۱۰۷} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

^{۱۰۸} حکم شماره ۲۲۹۹ مورخه ۱۳۶۴/۰۶/۲۳ فرمانده کل سپاه

^{۱۰۹} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

با انجام عملیات های گسترده یکی بعد از دیگری سازمان رزم سپاه نیز از نظر کمی و کیفی توسعه یافت . تبدیل تیپ ها به لشکر از یک سو و پیروزی و موفقیت های بزرگی که در صحنه جنگ نصیب نیروهای خودی شد از سوی دیگر ؛ طراحان ، فرماندهان و مسئولین کشور را به تقویت و توسعه رده های پشتیبانی رزمی به موازات یگان های رزمی ترغیب کرد . لذا خرید جنگ افزارهای جدید توپخانه که مقدمات آن با تدبیر شهید حسن شفیع زاده انجام شده بود ، در اولویت قرار گرفت و با قابلیت هایی که در توپخانه سپاه در طول عملیات ها از خود نشان داده و اعتماد مسئولین کشور و جنگ را جلب کرده بود ، مبادرت به تأمین سلاح و مهمات و تجهیزات کرده و توپخانه سپاه بعد از مقطع شکل گیری اولیه خود ، جان تازه ای پیدا کرد . با ورود سلاح های خریداری شده به سازمان توپخانه سپاه در مقطع زمانی اجرای عملیات والفجر ۸ یعنی اواخر سال ۱۳۶۴ که شامل جنگ افزارهای ؛ توپ ۱۳۰م.م ، هویتر خود کشی ۱۲۲م.م وزلیکا ، راکت انداز ۱۲۲م.م ۳۰ لول کاتیوشا

و توپ هویتزر ۱۵۵م.م N-45 (با ۳۹ کیلومتر برد) می‌گردید ، توپخانه تیپ ها و لشکرها و به خصوص گروه های توپخانه توسعه یافته و تکمیل سازمان گردیدند . علاوه بر این در مراحل بعدی گروه ها به توپ های ۱۷۰م.م با برد بیش از ۵۰ کیلومتر و راکت اندازهای ۲۴۰م.م با برد ۴۳ کیلومتر مجهز گردیده و برای پاسخگویی به شرارت های دشمن در زدن موشک به شهرها (عملیات های مقابله به مثل) و اهداف در عمق دشمن به کار گرفته شد.^{۱۱۰}

پس از قبول قطعنامه ۵۹۸ از سوی ایران ؛ در حمله ای که دشمن بعثی برای محاصره و تصرف شهر خرمشهر در منطقه عملیاتی جنوب انجام داد ، یگان های سپاه به مقابله با ارتش متجاوز پرداخته و علی رغم اینکه کلیه پل های ارتباطی روی رودخانه کارون توسط هواپیماهای دشمن منهدم شده بود ، توپخانه سپاه در سخت ترین شرایط یعنی در حالت محاصره غرب کارون ؛ به مأموریت پشتیبانی آتش پرداخته و تحت فشار و پیشروی یگان های زرهی دشمن ، با تغییر

^{۱۱۰} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

مواضع مکرر و اتخاذ تاکتیکی مناسب ، آتش پشتیبانی را تداوم بخشید . یکی از اقدامات مسئولین توپخانه در این مقطع حساس ؛ به کارگیری تعداد ۲۴ عراده راکت اندازه‌های ۱۲۲م.م کاتیوشا از ۳ گروه توپخانه مستقر در منطقه به صورت متمرکز و اجرای آتش انبوه و گسترده روی مواضع دو سپاه تک کننده دشمن که پس از عقب راندن توسط رزمندگان اسلام شبانه در منطقه شلمچه و ابوالخصیب در دشت باز موضع گرفته و در حال استراحت برای عملیات مجدد تهاجمی خود از صبح روز بعد بودند ، نمود . با شلیک همزمان ۲۴ عراده راکت انداز روی مواضع گسترده دشمن ، تلفات و خسارات زیادی به دشمن وارد آمد به طوری که عملیات روز بعد او انجام نگرفت و ضمن بالا بردن روحیه رزمندگان ، کمک بزرگی به آنان در تحکیم و تثبیت مواضع گردید . این اقدام روز بعد نیز با ۱۶ عراده راکت انداز تکرار گردیده و ضربه وارده به دشمن را تکمیل تر نمود.^{۱۱۱}

^{۱۱۱} مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار عباس خانی آرانی از پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس

از سال ۱۳۶۱ تا سال ۱۳۶۶ به تدریج گروه های شش گانه توپخانه سپاه تشکیل و با انجام مأموریت محوله در عملیات های مختلف ، نقش چشمگیر و غیر قابل انکاری در کسب موفقیت های دفاع مقدس ایفا کردند . روند تشکیل و توسعه گروه های توپخانه در طول دفاع مقدس به شکل زیر صورت گرفت :^{۱۱۲}

۱- تشکیل گروه توپخانه ۶۱ محرم در محرم سال ۱۳۶۱ شمسی به فرماندهی شهید بزرگوار حسن غازی ، و در ادامه به فرماندهی شهید بزرگوار حاج مصطفی تقی جراح (پس از تشکیل گروه توپخانه ۱۵ خرداد) و با پشتیبانی استان خراسان بزرگ .

۲- تشکیل گروه توپخانه ۱۵ خرداد به فرماندهی شهید بزرگوار حسن غازی در سال ۱۳۶۲ و با پشتیبانی استان اصفهان .

۳- راه اندازی گروه توپخانه ۴۲ یونس (ع) که بعدها به نام گروه توپخانه ۵۶ یونس (ع) تغییر

^{۱۱۲} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار نورالله کریمی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۱/۰۶/۰۶
مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار عباس خانی آرنی از پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس

یافت ، به فرماندهی آقای غلامعلی سپهری در سال ۱۳۶۲ و با پشتیبانی استان فارس . شروع فعالیت این گروه در استان هرمزگان به دلیل حضور ناوهای بیگانه در خلیج فارس و اجرای مأموریت به عنوان توپخانه ساحلی صورت گرفت .

۴- راه اندازی گروه توپخانه ۴۰ رسالت که بعدها به گروه ۶۰ توپخانه رسالت تغییر نام یافت ، به فرماندهی شهید بزرگوار غلامرضا یزدانی در سال ۱۳۶۲ و با پشتیبانی استان آذربایجان شرقی .
۵- تشکیل گروه توپخانه ۶۳ خاتم الأنبیاء (ص) به فرماندهی شهید بزرگوار حبیب الله کریمی در سال ۱۳۶۳ و با پشتیبانی استان تهران .

۶- تشکیل گروه توپخانه ۶۴ الحديد به فرماندهی نورالله کریمی در سال ۱۳۶۶ و با پشتیبانی استان خوزستان .

توپخانه سپاه با تدبیر و درایت فرمانده بزرگوار شهیدش حسن شفیع زاده ؛ به موازات اجرای مأموریت های سنگین محوله در ۸ سال دفاع مقدس و در طول

۱۴۰۰ کیلومتر جبهه های جنگ عراق و پشتیبانی یگان های درگیر در کردستان و نیز عملیات در جزایر و سواحل خلیج فارس ، هم زمان موفق به کارهای بزرگ دیگری نیز شده است که این اقدامات مکمل فعالیت های عملیاتی بوده و بدون آنها امکان بقای سازمان توپخانه میسر نمی شد . اهم این اقدامات عبارتند از :^{۱۱۳}

۱- انتقال و توسعه مرکز آموزش توپخانه در اصفهان .

۲- توسعه مرکز تعمیرات توپخانه در تهران .

۳- توسعه مرکز تحقیقات و خودکفایی توپخانه که نقش بس والایی را در زمینه رفع مشکلات توپخانه با ابتکارات و خلاقیت های بی نظیر به منصفه ظهور رسانید .

۴- ابداع ابتکارات تاکتیکی و تکنیکی متعدد برای پاسخ گویی به نیازهای جبهه در زمینه آتش پشتیبانی .

^{۱۱۳} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار نورالله کریمی فرمانده و پیشکسوت توپخانه سپاه آبادان در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۱/۰۶/۰۶

مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار رضا صادقی فرمانده و پیشکسوت دیدبانی و توپخانه سپاه در دفاع مقدس مورخه ۱۳۹۰/۰۹/۰۴ و ۱۳۹۰/۰۹/۱۱

مصاحبه با سردار سرتیپ ۲ پاسدار عباس خانی آرنانی از پیشکسوتان توپخانه سپاه در دفاع مقدس

۵- برنامه ریزی برای تربیت نیروی انسانی متخصص و تربیت صدها فرمانده توپخانه در سطوح مختلف که منجر به تشکیل توپخانه ای منسجم و کار آمد در سپاه گردید .

۶- فعال کردن صنایع دفاعی برای تولید و ساخت توپ در کشور و قطع وابستگی به بیگانه .

۷- ایجاد هماهنگی تنگاتنگ با توپخانه ارتش در مأموریت ها و به وجود آوردن یک انسجام سازمانی بسیار مطلوب و کارآمد .

۸- تعریف و ارائه نقش بازدارندگی برای توپخانه در زمینه جنگ شهرها به وسیله توپخانه های دور برد سپاه که بسیار کارساز واقع شد .

۹- برنامه ریزی برای ارتقاء توان تاکتیکی در توپخانه به نحوی که توپخانه سپاه بعد از حدود دو سال از بدو تأسیس ، از چنان توان تاکتیکی برخوردار شد که در چند عملیات گردان های توپخانه ارتش را زیر امر گرفته و با طرح ریزی آتش و اقدامات استنادارد عملیاتی و تاکتیکی آنها را سازماندهی و به کار گرفت ؛ که به عنوان

نمونه می توان به عملیات فتح فاو که با ابلاغ شورای عالی دفاع ۱۵ گردان توپخانه ارتش تحت امر سپاه به مدت ۷۰ روز به کار گرفته شدند ، اشاره کرد .

سازمان توپخانه در آخر جنگ وضعیت مطلوبی داشت . به طوری که علاوه بر توپخانه سازمانی تیپ ها و لشکرها ، شش یگان مستقل توپخانه قدرتمند شامل ؛ گروه توپخانه ۱۵ خرداد ، گروه توپخانه ۴۰ رسالت (گروه ۶۰ فعلی) ، گروه توپخانه ۴۲ یونس (ع) (گروه ۵۶ فعلی) ، گروه توپخانه ۶۱ محرم ، گروه توپخانه ۶۳ خاتم الانبیاء (ص) ، گروه توپخانه ۶۴ الحديد و یک دانشکده قوی توپخانه در اصفهان در چهارچوب فرماندهی توپخانه به عنوان یک رده عمده توپخانه ؛ در اختیار داشت و از لحاظ تعمیرات هم وضعیت خیلی خوب بود . یعنی توپخانه سپاه در عملیات کربلای ۵ و تا آخر جنگ ، با رقمی نزدیک ۷۵۰ قبضه توپ سازمان یافته ؛ در میدان نبرد اجرای مأموریت می کرد

لذا از نظر تاکتیکی و تکنیکی آمادگی لازم برای پشتیبانی مطلوب از سازمان رزم سپاه موجود بود.^{۱۱۴}

اسامی فرماندهان توپخانه سپاه ، مرکز آموزش و گروه های توپخانه در دفاع مقدس

ردیف	نام رده	نام و نام خانوادگی	وضعیت	ملاحظات
۱	توپخانه سپاه	حسن طهرانی مقدم	شهید	
۲		حسن شفیعی زاده	شهید	
۳		یعقوب زهدی		
۴	دانشکده توپخانه	لقمانی		
۵	گروه ۱۰ محرم	اصغر عنایتی		
۶		مجید بنی احمدی		
۷		کلام الله خلخالی		
۸		امین الله فرهادی		
۹	گروه ۱۵ خرداد	حسن غازی	شهید	
۱۰		محمد آقایی		
۱۱		سید محمد میرصفیان		
۱۲	گروه ۵۶ یونس (ع)	غلامعلی سپهری		
۱۳	گروه ۶۰ رسالت	غلامرضا یزدانی	شهید	
۱۴		احمد جهانسری		
۱۵	گروه ۶۱ محرم	مصطفی تقی جراح	شهید	
۱۶		زین العابدین احمدی		
۱۷	گروه ۶۳	حبیب الله کریمی	شهید	
۱۸	خاتم الانبیاء (ص)	رضا صادقی		

^{۱۱۴} مصاحبه با سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی از فرماندهان ارشد توپخانه سپاه در دفاع مقدس

۱۹	گروه ۶۴ الحديد	نورالله کریمی	
----	----------------	---------------	--

اسامي فرماندهان توپخانه لشکری در دفاع مقدس

ردیف	نام رده	نام و نام خانوادگی	وضعیت	ملاحظات
۱	لشکر ۳	مجید کارپیشه		
۲	لشکر ۴	حسن صافی		
۳	لشکر ۵	محسن حاجی آبادی		
۴		محمود ساعدی	شهید	
۵		علی اصغر قنبری		
۶	لشکر ۷	احمد پالیزبان		
۷		عبدالرضا هکوی (شکیبایی جم)		
۸	لشکر ۸	عظالله امینی		
۹		محمد رضا پور اسماعیلی	شهید	
۱۰		عبدالحمود حجتی		
۱۱	لشکر ۱۰	حمیدرضا خلیلی		
۱۲		ولی الله احمدلو		
۱۳		مسعود غفاری	شهید	
۱۴		رضا مبینی		

		ضياء الدين نفته اي	لشكر ۱۴	۱۵
		سيد حبيب اعتصامي		۱۶
		رضا محمد سليماني		۱۷
		زين العابدين احمدي		۱۸
	شهيد	مهدي مظاهري		۱۹
		عليرضا غفاري	لشكر ۳۱	۲۰
		احمد جهانسري		۲۱
		حسن استوار آذر		۲۲

اسامي فرماندهان توپخانه لشكري در دفاع مقدس

ردیف	نام رده	نام و نام خانوادگی	وضعیت	ملاحظات
۲۳	لشكر ۴۱	سعيد مير شكري		
۲۴		سيد مرتضي موسوي		
۲۵		علي عرب	متوفی	
۲۶	لشكر ۱۶	محمد فرمايشي		
۲۷	لشكر ۱۷	حسين بوراني		
۲۸		غلامحسين مصدقی		
۲۹		يحيي محمدي		
۳۰		علي مهندسي		
۳۱		عباس بني حسن		
۳۲	لشكر ۱۹	اسدالله كريمي		
۳۳		كمال ظل انوار	شهيد	
۳۴		عباس مشفق		
۳۵		يحيي خادم صادق		

	شهید	احمد هدایت پناه	شکر ۲۵	۳۶
		گودرزوند		۳۷
	شهید	مهدي ملكي		۳۸
		بهزاد اتابكي		۳۹
	شهید	علیرضا ناهیدی	شکر ۲۷	۴۰
	شهید	محسن نورائي		۴۱
	شهید	غلامرضا یزداني		۴۲
		محمد كاظمي		۴۳
	شهید	ناصر عبداللهي	شکر ۳۲ انصار الحسين (ع)	۴۴
	شهید	احمد هدایت پناه		۴۵
		حسن وفايي راد		۴۶

اسامي فرماندهان توپخانه تيب های مستقل در دفاع مقدس

ملاحظات	وضعیت	نام و نام خانوادگی	نام رده	ردیف
	شهید	جواد شابلي	تیب ۱۸	۱
		غلامرضا زعيم		۲
		محمد حسن زارع		۳
	شهید	حسن زارع		۴
		رضا عارف		۵
	شهید	محمد تقی مددي	تیب ۲۱	۶
		محمد حسن ترابي		۷
		محمد جعفر شادمند		۸
		عبدالکریم باقر زاده	تیب ۳۳	۹
		فرهاد اسکندري	تیب ۴۴	۱۰
		سید جعفر محمودي	تیب ۴۸	۱۱
		خسرو مرتب		۱۲
	شهید	کوشكي	تیب ۵۷	۱۳
	شهید	ترکاشوند		۱۴
		رحيم اسکندري		۱۵

پایان

از راست : سردار حسین زاهدی ، شهید
حسن طهرانی مقدم ، سرلشکر رحیم
صفوی و سردار نورالله کریمی (مخاطب
سردار صفوی) / و اعضای آتشبار
توپخانه / بازدید از توپخانه سپاه آبادان

از راست : شهید حسن طهرانی مقدم ،
سرلشکر رحیم صفوی و سردار نورالله
کریمی و اعضای آتشبار توپخانه/ بازدید
از توپخانه سپاه آبادان

سردار نورالله کریمی و همرزمان / منطقه
آبادان / ماه های اول دفاع مقدس / کار با
خمپاره انداز

کار با خمپاره انداز توسط نیروهای سپاه / منطقه
آبادان / ماه های اول دفاع مقدس

توپ ۱۲۲ م.م غنیمتی سوار شده روی تانک غنیمتی

توپ ۱۲۲ م.م غنیمتی سوار شده روی تانک غنیمتی در حال تیراندازی

موضع آتشبار توپخانه ۱۲۲ م.م غنیمتی / منطقه آبادان

سنگر هدایت آتش توپخانه / منطقه جنوب

از چپ : سردار نورالله کریمی (نفر اول)، شهید حبیب
کریمی (نفر دوم) و همکاران توپچی / منطقه آبادان

از راست : سردار حاجی زاده (نفر اول)،
شهید حسن طهرانی مقدم (نفر آخر) و
همکاران توپچی / بازدید از خلیج فارس
پایان

منابع و مأخذ :

۱- سخنرانی شهید حسن طهرانی مقدم پیرامون
تاریخچه تشکیل توپخانه سپاه در همایش های
توپخانه در سال های ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷ به
عنوان بنیانگذار و فرمانده توپخانه سپاه .

- ۲- مصاحبه با سردار یعقوب زهدی به عنوان
اعضای اولیه تشکیل توپخانه و جانشین شهید شفیع
زاده در دوران دفاع مقدس پیرامون تشکیل توپخانه
و توسعه آن در دفاع مقدس .
- ۳- تاریخچه تأسیس و توسعه توپخانه سپاه در جنگ
به قلم شهید غلامرضا یزدانی .
- ۴- مجله نگین شماره ۲۵ ؛ با موضوع " توپخانه
سپاه از شکل گیری هسته های اولیه تا توسعه
سازمان " از زبان پیشکسوتان توپخانه .
- ۵- مجله نگین شماره ۲۵ ؛ مصاحبه با سردار حمید
سرخیلی پیرامون تشکیل توپخانه و مرکز آموزش
در منطقه آبادان .
- ۶- مجله نگین شماره ۲۵ ؛ مصاحبه با برادر
اسکندری پور پیرامون تشکیل توپخانه در
خرمشهر .
- ۷- سخنرانی سردار حبیب اعتصامی در میز گرد
همایش توپخانه در سال ۱۳۸۵ .

- ۸- مصاحبه با سردار رضا صادقی و همکاران ایشان به عنوان اعضای اولیه تشکیل توپخانه و دیدبانی در منطقه عملیاتی سرپل ذهاب .
- ۹- اسناد ارسالی از توپخانه یگان های نیروی زمینی در خصوص عملکرد آنها در دفاع مقدس .
- ۱۰- مرکز اسناد انقلاب و دفاع مقدس سپاه .
- ۱۱- خواندنی های تاریخ جلد ۱ . ۲ . ۳ . ۴ نوشته محمود مهر داد .
- ۱۲- فرهنگ اسلام در اروپا جلد ۱ و ۲ نوشته دکتر زیگموند هونگه .
- ۱۳- انقلاب صنعتی نوشته دایانا ناکس .
- ۱۴- انقلاب آمریکا نوشته جان گویات .
- ۱۵- خاور نزدیک باستانی نوشته مالکوم یاپ .
- ۱۶- رشد دولت نوشته مالکوم یاپ .
- ۱۷- بمب اتم نوشته دیوید کی لینگ ری .
- ۱۸- سیر تکاملی تولید آهن و فولاد در ایران و جهان تألیف دکتر ناصر توحیدی .